

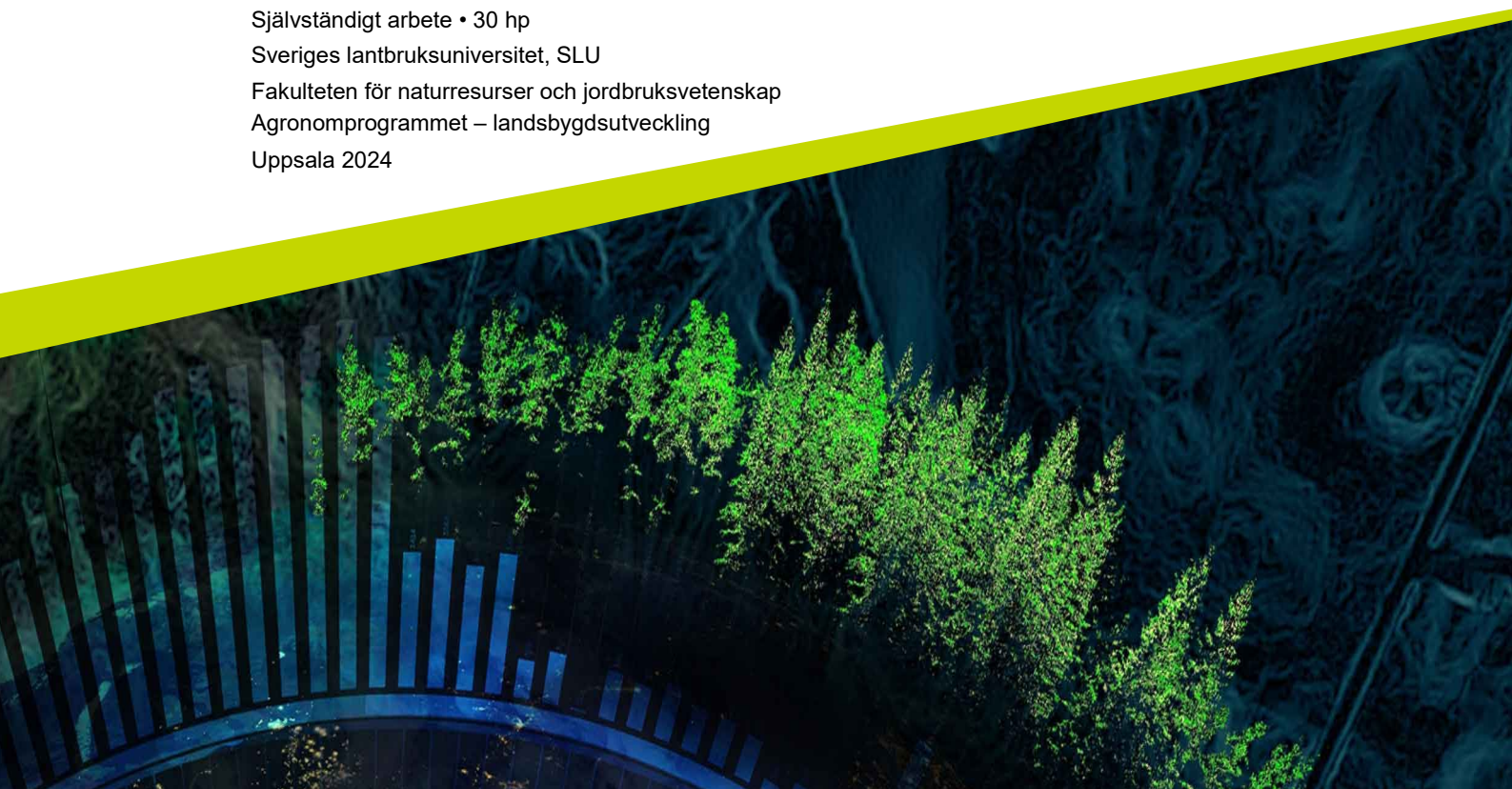

De avpolitiserade landsbygdernas begränsningar

- en fallstudie i Ronneby kommun

Robin Eriksson

Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Uppsala 2024

De avpolitiserade landsbygdernas begränsningar – en fallstudie i Ronneby kommun

The limitations of non-political rural communities – a case study in Ronneby Municipality

Robin Eriksson

Handledare:	Patrik Cras, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Examinator:	Linus Rosén, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Biträdande examinator:	Malin Beckman, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Omfattning:	30 hp
Nivå och fördjupning:	Avancerad nivå, A2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i Landsbygdsutveckling, A2E – Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling
Kurskod:	EX0890
Program/utbildning:	Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Kursansvarig inst.:	Institutionen för stad och land
Utgivningsort:	Uppsala
Utgivningsår:	2024
Upphovsrätt:	Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Elektronisk publicering:	https://stud.epsilon.slu.se
Nyckelord:	lokal demokrati, konsensus, medborgardialog, ömsesidigt perspektivtagande

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landsbygdsutveckling

Sammanfattning

Lokalsamhällena spelar en viktig roll för landsbygdernas utveckling. Landsbygdernas vilja och röst formuleras i konsensusbildningar som formellt är öppna och demokratiska men som formuleras i en begränsande relation till kommunen och som speglar en skev representation av upplevda behov. Syftet med den här studien har varit att söka begränsningar i hur konsensus kring bygdens utveckling konstrueras, och hur det hindrar bygden från en fri behovstolkning. Jag gavs möjlighet att i rollen som projektledare i Ronneby kommun forma förutsättningar för, och inifrån studera, konstruktionen av "bygdens röst". Jag observerar att lokalsamhällena har varit begränsade i sin förmåga att politisera sina behovstolkningar. Kommunens styrande perspektiv på lokal utveckling, en konsensuskultur i lokala utvecklingsgrupper och en begränsad möjlighet att fritt formulera behov har bidragit till marginalisering av lokala perspektiv. I dialogsituationen vi tillsammans konstruerar inom ramen för projektet upptäcker jag tecken på hur ömsesidigt perspektivtagande kan öppna upp för deliberation av högt prioriterade behov som tidigare har undvikits i rädsla för konflikt. När upplevda behov kan hanteras i lokala sociala och ekonomiska relationer, stärks förmågan att hantera målkonflikter kring förvaltning av naturresurser och till hållbar utveckling genom ömsesidigt perspektivtagande.

Nyckelord: lokal demokrati, konsensusbildning, medborgardialog, ömsesidigt perspektivtagande

Abstract

Local communities play an important role in the development of rural areas. The will and voice of the rural communities are formulated in consensus formations that are formally open and democratic but are limited in relation to the municipality and which reflects a skewed representation of perceived needs. The purpose of this study has been to seek limitations in how consensus on the development of the countryside is constructed, and how it prevents the countryside from a free interpretation of needs. I was given the opportunity, in the role of project manager in Ronneby municipality, to shape the conditions for, and from within, study the construction of 'the voice of the countryside'. I observe that local communities have been limited in their ability to politicize their interpretations of needs. The municipality's governing perspective on local development, a consensus culture in local development groups, and a limited opportunity to freely formulate needs have contributed to the marginalization of local perspectives. In the dialogue situation we construct together within the framework of the project, I discover signs of how mutual perspective-taking can open up for the deliberation of highly prioritized needs that have previously been avoided for fear of conflict. When perceived needs can be managed in local social and economic relations, the ability to handle goal conflicts around the management of natural resources and towards sustainable development through mutual perspective-taking.

Keywords: local democracy, consensus formation, citizen dialogue, mutual perspective-taking

Innehållsförteckning

1.	Inledning	6
1.1	Syfte	7
2.	Bakgrund	9
2.1	Landsbygder utan representation	9
2.2	Mot lokalt ledd utveckling	10
2.3	Landsbygdsutveckling som interaktiv samhällsstyrning	10
2.4	Ansvar för landsbygdens utveckling	11
2.5	Oförmåga att politisera	12
3.	Teori	13
3.1	Lokala offentligheter och konsensus	13
3.2	Om makt	14
4.	Metod	16
4.1	Metoddiskussion	16
4.2	Lokala processer i Ronneby kommun	17
4.3	Materialinsamling	18
4.4	Analysmetod	18
4.5	Etiska överväganden	19
5.	Analys	20
5.1	Konsensus som begränsning	20
5.1.1	Landsbygdsutveckling på policyns villkor	21
5.1.2	Deltagande och representativitet	22
5.1.3	Starka lokala offentligheter	24
5.1.4	Konfliktavvikande kultur	26
5.1.5	Oförmåga att hantera konflikt	29
5.2	Frigörelse från dominerande föreställningar	32
5.2.1	Attraktiva livsmiljöer	34
5.2.2	Betydelsen av service	34
5.2.3	Den hållbara och robusta platsen	37
5.2.4	Bostadsfrågan	37
5.2.5	Lokalsamhället som gemensam angelägenhet	39
5.2.6	Företagande på landsbygden	40
5.2.7	Landsbygden som lokal ekonomi	41

5.2.8 Tomma hus och fastigheter	42
5.2.9 Land som livgivande	43
5.3 Den deliberativa dialogens potential	44
5.3.1 Ömsesidigt perspektivtagande	44
6. Avslutande diskussion	47
6.1 Begränsande konsensusbildningar	47
6.2 Deliberationens potential	48
6.3 Nya frågeställningar	49
Referenser	50
Populärvetenskaplig sammanfattning	53

1. Inledning

”Ni är så dåliga, ni har ingen aning om vad landsbygdsutveckling är!”, gormar en man i en stor BMW som bromsat in precis framför mig och kommunens landsbygdsutvecklare på en parkeringsplats utanför det lilla samhällets lantbutik. Budskapet i den bryska interaktionen är tydligt och det är inte första gången min kollega är i en situation där missnöje riktas mot kommunen, ”det är ganska vanligt att man är besviken”, berättar han.

Missnöjet är en intressant motvikt till att Hela Sverige ska leva utsåg Ronneby till årets landsbygdskommun 2022 och nyligen hyllade kommunens försköningspengar som medel för stimulerande livsmiljöer (Herlitz 2024). Inte för att Ronnebys landsbygder inte är väldigt goda livsmiljöer och ingen jag pratar med ger uttryck för att vilja bo någon annanstans. Men flera av de jag pratar med funderar över vilka och vems behov landsbygdsutvecklingens policy och praktiker egentligen svarar mot.

Kärnan i arbetet med landsbygdernas utveckling är demokratiska och öppna lokala föreningar organiserade som samhällsföreningar i arbetet för bygdens gemensamma bästa. De ordnar lokala sammankomster (som valborgsfirande) och ingår partnerskap med kommunen och andra aktörer för att driva utvecklingsinitiativ. Motiven att arbeta för det gemensamma bästa framställer formuleringen av bygdens röst i föreningarna som en konsensusbildning kring gemensamma angelägenheter. Konsensus är en styrka som en motvikt till ett överordnat kommunalt perspektiv (Herlitz 2000), och samlar lokala ansträngningar som en gemensam resurs (Trägårdh 2013).

Konsensus är även en nyckel för att förstå modellens begränsningar. Som lokala offentligheter fyller samhällsföreningarna funktioner som forum för diskussion kring gemensamma angelägenheter för det allmänna bästa (Cras 2017), men föreningarnas organisering som öppna och demokratiska garanterar inte inkluderande konsensusbildningar (se Fraser 1990). I stället riskerar konsensus att dölja vad som inte synliggjorts i processen, och framställas som att representera en bygd den inte är representativ för.

En komplicerande faktor är relationen till kommunen i vilken konsensusbildningen växer fram. Samhällsföreningarna har fått en mer central roll än vad de kanske är medvetna om inom ramen för EU:s policy för landsbygdsutveckling, där landsbygderna inom ramen för lokalt ledd utveckling

(CLLD) ska ta sin utveckling i egna händer (Bock 2019). Ansvar för att leverera service kommer att präglas av konsensusbildningarna genom byråkratisering och fokus på expertkunskaper (Cras 2017), på bekostnad av en fri och inkluderande åsiktsbildning (Arora-Jonsson 2017). Samhällsföreningarna bygger en strategisk relation till kommunen som förstärker föreningens legitimitet som bygdens röst samtidigt som kommunens perspektiv får en styrande effekt på engagemanget (Gunnarsdotter et al. 2016).

På den lokala nivån finns inga allmänna val och den demokratiska legitimiteten kommer från deltagande. När deltagandet sviktar i en exkluderande konsensusbildning riskerar landsbygdsutveckling att utformas på ett sätt som inte svarar mot de behov som upplevs av människorna som bor där. De lokala offentligheterna misslyckas med att vad Mouffe (2000) kallar att politisera prioriterade behov gentemot kommunen, att göra dem påverkansbara. Resultatet blir en fortsatt marginalisering av landsbygderna under förevändning av en begränsad konsensus kring bygdens utveckling.

Jag har genom ett projekt finansierat av landsbygdsprogrammet placerats mitt i skärningspunkten mellan kommun och lokalsamhälle i Ronneby. Genom projektet har lokala utvecklingsråd bildats i kommunens landsbygder. Det är råd som har arbetat med att formulera sina landsbygders behov utifrån sina egna tolkningar av dem. Med min medvetenhet om konsensusbildningens begränsningar har jag försökt sänka trösklar för deltagande, övervinna diskursiva begränsningar genom ömsesidigt perspektivtagande (se Hallgren & Ljung 2004) och försökt avkolonisera diskussionen från det kommunala perspektivet (se Thuesen & Andersen 2021).

Den här uppsatsen undersöker de mekanismer som bidrar till att en begränsad konsensusbildning misslyckas med att skapa en fri problemformulering. Genom aktivt deltagande arbetar jag för att undersöka och skapa förutsättningar för fria och öppna behovstolkningar som kan leda till att fler perspektiv kan erkännas inom de lokala konsensusbildningarna och bidra till att dessa politiseras gentemot kommunen.

1.1 Syfte

I den här uppsatsen undersöker jag konstruktionen av landsbygdernas röst i relationen till kommunen. Jag gör detta för att belysa hur processen bakom den rösten präglas av en konsensuskultur som begränsar landsbygderna i att utvecklas i linje med sina egna problemformuleringar. Det är viktigt för att förstå hur landsbygderna ska kunna frigöra sig från ett marginaliserande ovanifrånperspektiv.

Min huvudsakliga frågeställning är:

Hur påverkas landsbygdsutveckling av konsensusbildning i lokala offentligheter?

Till min hjälp att besvara huvudfrågeställningen har jag formulerat delfrågeställningar:

Hur framställs landsbygdernas behov i lokala offentligheter?

Finns det några konflikter? Varför/Varför inte?

Genom mitt aktiva deltagande i processer att formulera nya konsensus kring bygdens utveckling försöker jag frigöra diskussionerna från begränsningar.

Hur ser bygdernas egna behovstolkningar ut?

2. Bakgrund

För att närma mig ovanstående frågeställningar kommer jag nu fördjupa mig i hur policy för landsbygdsutveckling trots ambitioner om frigörelse misslyckats med att lyfta många landsbygder ur en marginaliserad position. Landsbygderna förstås alltså av sitt motsatsförhållande till centrum, definierade av befolkningsgleshet och avstånd (Tillväxtverket 2024). Tidigare forskning bidrar med insikter om hur demokratiska underskott, meta-styrning och starka lokala offentligheter resulterar i landsbygdsutveckling som i policy såväl som praktik bygger på konsensusbildningar som inte förmår att politisera prioriterade behov.

2.1 Landsbygder utan representation

Under slutet av 1800-talet och första halvan av 1900-talet bryts den direkta kopplingen mellan den som bor på landsbygden och landets betydelse som direkt livsbetingelse i Sverige (Morell 2001). Land börjar föreställas som produktionslandskap, reservat och tomter; kort sagt som objekt (Li 2014). Som objekt kan land regleras, exploateras, konsumeras och föreställas som mycket mer än en plats att bruka och bo på (Woods 2011). Frikopplingen av landsbygdens resurser från landsbygdens invånare leder under efterkrigstiden till föreställningen av en utvecklad centralort (försörjd av landsbygdernas resurser) och landsbygder i beroendeställning. Genom ett ojämnt handelsutbyte räknat i arbetade timmar och förbrukade resurser (jmf Hornborg 2021) hamnar landsbygden i en underutvecklad relation till städerna (Gkartzios & Lowe 2019). Policy formuleras i Sverige först nationellt och efter EU-inträdet sedan på europeisk nivå efter föreställningen om en landsbygd i behov av stöd och investeringar för att bli modernare, effektivare och för att kunna stå sig i en alltmer globalt utsatt konkurrens (Morell 2001, Gkartzios & Lowe 2019).

Människan som bor på landsbygden är till synes bortglömd i policyn som formuleras utefter detta exogena utvecklingsparadigm (se Gkartzios & Lowe 2019), ingen frågar sig vad hen har för behov, idéer eller drömmar (Woods 2011). Sociala och ekonomiska relationer har lyfts ur sin lokala kontext och berövat lokalsamhället sin möjlighet till kommunikativt meningsskapande (Bauman 1998). Ungefär samtidigt centraliseras demokratin i Sverige med syfte att skapa mer ekonomiskt

rationella enheter (Erlingsson & Ödalen 2013). De stora kommunsammanslagningarna på 50- och 70-talen minskar antalet kommuner från omkring 2500 till dagens 290, många gånger mot de mindre orternas egen vilja (ibid.), och antalet politiskt aktiva medborgare minskar från 18% till 2,5% (Herlitz 2000). Det blir väsentligt mycket längre mellan medborgare och makten att påverka, både rumsligt och socialt. En exogen utvecklingspolicy och en centralisering av makten lämnar ett demokratiskt underskott i lokalsamhället (Woods 2011, Herlitz 2017).

2.2 Mot lokalt ledd utveckling

Kritiken mot ett ensidigt fokus på produktion och ett demokratiskt underskott öppnar för nya idéer inom policyutformning (Gkartzios & Lowe 2019). Det nya vägledande paradigmet förstår utveckling som något som ska komma inifrån och fokus hamnar på de resurser som finns på platsen. Landsbygden ska utveckla sig själv och EU arbetar fram en policy för Community led local development (CLLD), huvudsakligen förkroppsligad i LEADER-metoden. Lokala aktörer ska mobilisera lokala resurser för att skapa utveckling på platsen och för platsen, i samverkan mellan ideella, offentliga och privata krafter (ibid.).

Policyn framställs som en frigörelserreform (Bock 2019), makten över utformningen delas ut under förevändning att det är en faktisk decentralisering av makt (se Rothstein 2018 om implementering och legitimitet). Utlokalisering av ansvar till landsbygderna själva kan beskrivas som en form av meta-styrning, genom att kanalisera ideellt engagemang mot att adressera offentliga styrmål framför lokala viljeyttringar (Gunnarsdotter et al. 2016, Bock 2019). Den byråkratiska apparaten som utvecklingsinitiativen tröskas igenom kritiseras för att sänka tilliten till det offentliga och för att utestänga många, genom att tillgängligheten begränsas till dem som kan orientera sig i byråkratin (ibid.).

2.3 Landsbygdsutveckling som interaktiv samhällsstyrning

Landsbygdsutveckling kan inte förstås endast som lokalt ledd utveckling utifrån LEADER-metoden, även om metoden fortsatt dominerar policyutformningen (Gkartzios & Lowe 2019). Utvecklingen på landsbygden behöver ses ur ett governance-perspektiv, som en interaktiv samhällsstyrning (Montin & Hedlund 2009), där samhället styrs genom vertikala och horisontella interaktioner mellan aktörer på såväl ideell som privat och offentlig nivå. LEADER

är en viktig del av det, men initiativ till utveckling kan komma från offentliga aktörer såväl som från lokalsamhället och privata aktörer som intresserar sig för landsbygden (Gkartzios & Lowe 2019). Gkartzios och Lowe (2019) beskriver det som ett neo-endogent utvecklingsparadigm, som kan öppna möjligheter för landsbygderna bortom policyutformningens föreställningsförmåga (Bock 2019).

Thuesen och Andersen (2021) beskriver hur lokalsamhällen inom ramen för en interaktiv samhällsstyrning å ena sidan behöver koordinera utvecklingsinsatser med kommunen och andra aktörer för att skapa förutsättningar för egen utveckling. Å andra sidan behöver processen att formulera lokala behov motstå kolonisering (jmf Habermas 1989) från det kommunala överordnade perspektivet. Om den lokala processen är koloniserad av det kommunala perspektivet undanträngs det eller de lokala perspektiven. Bygderna behöver fritt formulera sina behov (Fraser 2003), styra hur problem representeras (se Bacchi 2010) och äga sin vision (Syssner 2018) för att kunna använda kraften på det frigörande sätt som existerande policy för landsbygdsutveckling förutsätter (se Bock 2019).

2.4 Ansvar för landsbygdens utveckling

I det tomrummet som uppstår på landsbygden när serviceutbudet monteras ner (se Amcoff 2011, Brandt & Westholm 2006, Cras 2017) uppstår frågor om ansvar (Bock 2019). Policy kan skapa förutsättningar för lokal utveckling, men vems ansvar är det att den förverkligas? Ojämlighet mellan stad och land öppnar dörren för upplevelse av marginalisering i ett lokalsamhälle som tidigare litat till ett oskrivet kontrakt mellan individ och stat som garanterat en fri strävan efter individualitet med en stark statlig garanti för social jämlikhet (Berggren & Trägårdh 2006). Jämlikhet kan här jämföras med en förväntan på en grundläggande standard relativt till hur människor har det i samhället i övrigt (se Cras 2018).

Herlitz (2000) beskriver hur ett stort medborgerligt engagemang växer fram på den lokala nivån. Där kan lokala utvecklingsgrupper skapa nya platsbaserade gemenskaper. Grupperna är demokratiska, utan att vara politiska (i meningen partipolitiska) och fungerar som lokala offentligheter för formuleringen av bygdens röst som en motvikt till en upplevd marginalisering (Herlitz 2000). Herlitz (2000) menar att lokala utvecklingsgrupper får legitimitet i lokalsamhället genom att vara demokratiska och öppna föreningar och kan gentemot kommun och andra aktörer formulera nya samhällskontrakt.

I tomrummet som staten och marknaden lämnar efter sig ser Cras (2018) en trend av komunitarisering där ideella krafter fyller servicefunktioner. Utvecklingen leds av individer som har relevant expertkunskap i en enskild fråga (eller om hur det administrativa systemet fungerar), har sociala kontakter på rätt platser eller har

gott om tid att engagera sig (Cras 2017, Gunnarsdotter et al. 2016, Bock 2019). Effektiviteten i att agera för bygdens intressen legitimerar de lokala utvecklingsgrupperna ytterligare i lokalsamhället. Bakom en byråkratisering och ett fokus på expertkunskaper döljs hur starka individer kan skapa normer för konsensusbildningar i civilsamhället (Arora-Jonsson 2017). Det etableras en konsensuskultur som reproducerar befintliga relationer av över- och underordning, där en förutsättning för deltagande är att man delar dominerande värderingar (ibid.).

2.5 Oförmåga att politisera

Arora-Jonsson (2017) beskriver hur civilsamhället förlorat sin funktion som skola för tankar och idéer (se även Harding 2012) som kan utmana dominerande diskurser. Det försvårar för lokala offentligheter att utmana dominerande föreställningar av landsbygden som dikterar policy. Det är med fria och livliga åsiktsbildningar i lokalsamhällesnivå som dominerande föreställningar kan utmanas (se Fraser 1990), och utveckling kan få den neo-endogena kraften som Gkartzios och Lowe (2019) beskriver. Herlitz (2000) argumenterar för styrkan i demokratiska men opolitiska lokala utvecklingsgrupper, men det opolitiska leder till en oförmåga att göra prioriterade frågor politiska i Mouffes (2000) mening¹. Det vill säga att lyfta frågor ur den privata och ekonomiska sfären (Fraser 1990) och göra dem påverkansbara i lokala offentligheter i lokalsamhället. Istället upptäcker Arora-Jonsson (2017) hur personer som inte upplever att de når fram inom strukturen av lokala utvecklingsgrupper strävar efter att uppfylla sina syften genom andra kanaler.

I Ronneby verkar lokala utvecklingsgrupper, framför allt samhällsföreningar, för sina landsbygders utveckling. Grupperna mobiliserar en produktiv makt som inte behöver vara en dominerande makt över någon annan (se Westin 2019). Samhällsföreningarna främjar ett socialt kapital (se Rothstein 2003), som är en gemensam resurs för lokalsamhället och en lokalsamhällestillit som skapar såväl trygghet som förmåga att agera (se Trägårdh 2013). Cras (2017) ser hur lokala utvecklingsgrupper legitimeras av att de organiserar sig och agerar för sitt samhälles bästa. Men konstruktiv *makt att*-utövning skulle kunna dölja *makt över* genom dolda begränsningar i konsensusbildningen. Det är dessa eventuella begränsningar jag kommer studera vidare.

¹ Även om Mouffe och Herlitz själva lägger olika betydelser i begreppet politiskt.

3. Teori

I min undersökning av hur landsbygdernas röster konstrueras kommer jag söka efter olika former av begränsningar i den konsensusbildande processen. Jag försöker förstå begränsningarna genom ett maktperspektiv.

3.1 Lokala offentligheter och konsensus

Konsensusbildningar är ett centralt fenomen för den här uppsatsen. Låt oss därför granska fenomenet genom att studera deliberativa forum närmare ur ett teoretiskt perspektiv, för att förstå dess mekanismer och begränsningar.

Ett begrepp som jag tidigare introducerat är lokala offentligheter (se Cras 2017). Jag använder det för att belysa hur bygdens röst konstrueras. De lokala utvecklingsråden men även andra forum som samhällsföreningar kan förstås som lokala offentligheter. Begreppet är en utveckling av Habermas (2003 [1984]) idé om den borgerliga offentligheten, ett ideal för fri deliberation kring gemensamma angelägenheter för det allmänna bästa. Det är viktigt att förstå begränsningar i den idén.

Fraser (1990) kritiserade idén om en offentlighet och beskrev istället hur diskursvidgande motoffentligheter är nödvändiga för ett levande demokratiskt samtal. Samhällsföreningarna kan förstås som motoffentligheter som utmanar de föreställningar om landsbygdens utveckling som dominerar i den starka offentlighet (se Fraser 1990) som sitter i kommunfullmäktige och beslutar om politiska prioriteringar. Samhällsföreningarna kan emellertid även ses som starka offentligheter i lokalsamhället, vars röst legitimeras av kommunen som bygdens röst och genom partnerskap med offentliga aktörer får en viktig roll i att driva utveckling. Det är genom att bli föremål för deliberation i lokala offentligheter som frågor kan politiseras, diskuteras som gemensamma angelägenheter. En stark offentlighet kan potentiellt dölja utmanande diskurser i lokalsamhället och på det sättet begränsa vad som kan politiseras.

De lokala offentligheterna är forum för deliberation, ett begrepp jag kommer använda om det intersubjektiva samtalet som demokratisk praktik. I Habermas (2003 [1984]) ideal är dessa fria från alla former av dominans; beslut och handling bygger på konsensus som kommer ur att argument brutits mot varandra. Fraser

(1990) ifrågasätter antagandet att konsensus om det gemensamma bästa kan existera utan att exkludera vissa intressen till förmån för andra. Exkluderingen kan ske på två sätt. För det första menar Fraser (1990) att idealet om den lokala offentligheten förutsätter en rättvis möjlighet till deltagande, vilket hon menar är ett orimligt antagande i ett socialt ojämlikt samhälle. Jag visar i bakgrundskapitlet hur vissa grupper har större möjlighet att driva sina intressen än andra. Fraser (2018) kallar det brist på objektiv rättvisa.

Den andra svagheten i idealet är begränsningen i vad som är en fråga för den offentliga sfären; att jämföra med frågor som isoleras i privata, ekonomiska eller administrativa diskursivt avskärmade sfärer (Fraser 1990). Avgränsningarna för vad som anses vara gemensamma angelägenheter är inte givna utan är oundvikligen diskursiva konstruktioner. Dessa konstruktioner legitimerar en icke-transparent exkludering av konflikterande perspektiv, en brist på intersubjektiv rättvisa (Fraser 2018) där alla perspektiv inte är erkända som giltiga. Det begränsar förmågan att göra frågor som är viktiga i marginaliserade perspektiv politiska (se Mouffe 2000), det vill säga att göra dem till gemensamma angelägenheter.

3.2 Om makt

Jag försöker förstå dynamiken kring konsensusbildningar genom ett maktperspektiv. Till min hjälp använder jag Lukes (2005) idé om makt som ett fenomen med tre ansikten. Det första ansiktet är den direkta och synliga beslutsmakten (Lukes 2005). Om någon aktörs möjlighet att driva sitt intresse aktivt begränsas genom beslutsfattande makt syns det i form av en konflikt. Konflikter är därför ett tecken på ett politiserande, att en fråga lyfts upp som gemensam angelägenhet. Förmågan att hantera konflikt på ett konstruktivt sätt handlar i fallet med lokala motoffentligheter om förmågan att politisera. Hallgren (2016) förstår konstruktiv konflikt som en förmåga att intersubjektivt utforska konflikterande perspektiv. Så länge en process styrs av viljan till ömsesidigt perspektivtagande så bygger konflikten en starkare relation och förmåga i gruppen som hanterar den.

Det andra ansiktet är en mer dold agenda-sättande makt (Lukes 2005). Om någon aktörs möjlighet att driva sitt intresse begränsas av agendasättande och marginaliserande makt kan det upptäckas genom att de jag intervjuar upplever att de inte får möjlighet att propagera sina intressen. Fraser (1990) argumenterar för att konsensusbildningar i lokala offentligheter alltid får domineras av vissa intressen över andra, exempelvis genom makten att avgöra vilka frågor som är gemensamma angelägenheter. En konsensuskultur kan hindra aktörer från att fritt tolka sina behov, det resulterar i en oförmåga att politisera prioriterade behov som ett resultat av andra ansiktets agenda-sättande makt.

Det tredje ansiktet är en diskursiv eller ideologisk makt där förmågan att kontrollera hur verkligheten är socialt konstruerad påverkar andra aktörers

upplevelser av sin verklighet, eller deras föreställningsförmåga (Lukes 2005). Det är i relation till denna form av makt som narrativ träder in som en viktig del av min analys. Genom att observera vems föreställningar om landsbygden som får plats i konsensusbildningen blir det möjligt att synliggöra dominerande narrativ som utövar det tredje ansiktets makt över deltagarnas föreställningsförmåga. Det kan också synliggöra utmanande narrativ, som på olika sätt begränsas i processen.

I relation till kommunen handlar förmågan att politisera om vad Fraser (2003) kallar fri behovstolkning. Det handlar om att syna diskurser kring behov; vilka föreställningar och narrativ som ligger bakom hur ett behov formuleras. Genom att bryta ner behoven som uttrycks kan jag upptäcka vilka förutsättningar som är inneslutna i specifika diskursiva arenor, som den privata, ekonomiska eller administrativa sfären. Avpolitiserande av viktiga delar av hur behoven formuleras blir det tredje ansiktets makt över den fria behovsformuleringen, och ett hinder för strävan efter frigörelse från en marginaliserad position.

4. Metod

Av en slump knöt jag under mina studier kontakt med Ronneby kommuns landsbygdsutvecklare, vilket senare ledde till en praktik. Tiden i gränssnittet mellan kommun och landsbygder var ett ypperligt tillfälle för observationer, i sig en utmärkt grund för kreativt teoretiserande kring intressanta fenomen (Swedberg 2000). Vad jag observerade var att, trots den allmänna bilden av ett framgångsrikt arbete med landsbygdsutveckling², upplevdes på flera håll en marginalisering och oförmåga att agera för att tillgodose högt prioriterade behov. Ett forskningsproblem växte fram. I följande avsnitt kommer jag redogöra närmare för hur min positionering mitt i fenomenet jag ville studera gav mig möjlighet att utforska dessa observationer vidare inifrån.

4.1 Metoddiskussion

Min studie är utformad som en aktivt deltagande studie (se Robson 2016). Det innebär att jag har placerat mig själv mitt i processen att konstruera en konsensus kring prioriterade behov i Ronnebys landsbygder. Jag har tagit en aktiv roll i att påverka den processen. Det är en metod som skapar möjlighet för mig att utforska begränsningar genom att arbeta med dem. Jag kan prova att lyfta ett perspektiv som är marginaliserat, jag kan sätta en fråga på agendan som gruppen inte diskuterat annars, jag kan skapa förutsättningar för fler att delta. Det blir således ett sätt att belysa nya begränsningar i diskussionen som gruppen själva inte hade konfronterat.

Att påverka den studerade situationen i frigörande riktning är kärnan i aktionsforskning (Robson 2016). Validiteten av mina resultat kommer inte från anspråk på objektivitet, utan av transparens kring min position i relation till vad jag studerar (Madden 2017). Jag deltar aktivt i situationen jag studerar med syftet att undanröja begränsningar för en fri deliberation, och jag försöker genom interaktion med de jag studerar förstå och övervinna begränsningar i processen. Studiens syfte är att påverka resultaten, tillsammans med de jag studerar, och mina resultat av den ansträngningen är vad som avspeglas i den här uppsatsen.

² Riksorganisationen Hela Sverige Ska Leva utsåg Ronneby till Årets Landsbygdskommun 2022.

Min positionering kompliceras av att jag driver projektet i rollen som projektledare anställd av Ronneby kommun. Under större delen av projektet verkar jag endast som projektledare, med ett forskningsintresse i bakhuvudet. I det senare skedet av projektet informerar jag deltagarna om att jag kommer använda projektet för min uppsats och ber om tillåtelse att använda respektive process som underlag. I samma fas intervjuar jag ungefär en tredjedel av dem. Under denna tid skulle min roll kunna orsaka förvirring, men det är ingenting jag upplever. Vi arbetar mot ett gemensamt mål om att frigöra deras utveckling i linje med deras behov, där jag känner att jag upplevs som en resurs. Det gäller i min roll som projektledare likväl som i min roll som student. Min studie förstärker intresset för vad de gör och är därför positiv. Flera av dem tackar mig för att de får delta.

Det är viktigt att reflektera över min positionering. En mer väldefinierad skiljelinje mellan min roll som student och processen jag studerar hade möjligen gett metodologin större tydlighet. Däremot hade jag inte haft samma möjlighet att utforska processen inifrån som utomstående. Jag betraktar det som att jag tagit en unik möjlighet snarare än att jag designat en optimal forskningsprocess.

4.2 Lokala processer i Ronneby kommun

Under min praktik öppnades en möjlighet att genomföra ett projekt med finansiering av Landsbygdsprogrammet under 2022–2024, inom Tillväxtverkets arbete med att utveckla samarbeten för att stötta lokal serviceutveckling. Jag var med och formulerade projektidén för Ronneby kommuns räkning och har under projektets gång varit anställd som projektledare. Syftet med projektet var att skapa forum för deliberation kring bygdens utveckling, för att senare koordinera lokala viljeyttringar med kommunala styrprocesser. Kärnan var de lokala utvecklingsråd som bildades i projektet, och deras processer att formulera lokala utvecklingsplaner. Utvecklingsråden bildades genom att jag som projektledare i samråd med civilsamhällets paraplyorganisation Ronneby kommunbygderåd nominerade kandidater som jag rekryterade.

Som utgångspunkt för utvecklingsrådets arbete arrangerade jag som projektledare så kallade mobiliseringsmöten i respektive landsbygd. På dessa möten genomfördes olika diskussionsövningar för att kartlägga behov som upplevdes av invånarna. Materialet som samlades in under kartläggningen användes som en utgångspunkt för diskussionerna i de lokala utvecklingsråden. Ett antal frågor ringades in som högt prioriterade. Vi diskuterade igenom alla dessa frågor och motiverade varför de var högt prioriterade. Detta var processens första steg och det som legat till grund för min studie. Jag fortsatte arbeta med grupperna för att ta fram visioner och handlingsplaner.

4.3 Materialinsamling

Under projektets gång nedtecknade jag mötesprotokoll och sporadiska reflekterande observationer. Även observationer från mina interaktioner med kommunala tjänstemän och politiker blev en del av materialet. Jag genomförde timplånga, semi-strukturerade intervjuer med ett urval av deltagarna i processerna. Urvalet av intervjuade spänner över kommunens olika landsbygder och över olika åldersgrupper, kön och bakgrunder. Urvalet var inte slumpmässigt utan jag försökte fånga in personer som tagit olika roller och hade olika bakgrunder. Jag hade även identifierat ett par nyckelinformatörer som under processen reflekterat över begränsningar. Av totalt ca 30 deltagare i processerna intervjuade jag nio. Jag intervjuade även två personer som inte deltagit i processerna, som jag uppfattade hade perspektiv på lokal utveckling som avvek från övriga. Intervjuerna med deltagarna kunde ge mig insyn i deras perspektiv på vad som hänt i processerna; hur de upplevde interaktioner, vad de inte sade men kunde ha sagt och vilka begränsningar de upplevde. Jag intervjuade även kommunens landsbygdsutvecklare Daniel Granello, som jag också arbetat nära med under de två år jag lagt grunden för och genomfört projektet.

4.4 Analysmetod

Över två års tid i fält gav mig möjlighet att pröva mig fram i analysen. Genom att röra mig fram och tillbaka mellan min empiri och olika teoretiska ingångar kunde jag bygga möjliga förklaringsmodeller och preliminärt pröva dem under processens gång (se Swedberg 2000). Byggstenar som lokala offentligheter, konsensus och behovstolkningar var inte givna från början utan kom på plats genom en succesiv abduktion. Jag kunde både pröva och avfärda möjliga förklaringar i utvecklingen av uppsatsens analytiska ansatser. När jag inte kunde hitta de öppna konfliktlinjer jag först letade efter kunde jag börja förstå begränsningar genom att utforska narrativ.

Genom aktivt deltagande och rörelse mellan teori och observationer kunde jag konstruera ett antal teman. Dessa teman låg till grund för analysen av mitt intervjumaterial. Intervjuerna genomfördes utifrån i den stunden för studien gällande förklaringsmodeller, men dessa förändrades under intervjutiden. Till exempel visade det sig att upplevelser av konflikter var betydligt mindre intressant än frånvaron av konflikter. När intervjuerna var genomförda och transkriberade hade jag en idé om avgörande teman, dessa vägledde kodningen av det transkriberade materialet.

Utöver intervjuerna var anteckningar från gruppernas samanställningar av prioriterade behov och motiveringar till dessa ett särskilt viktigt material. Genom anteckningar av de diskussionerna kunde jag analysera hur behovstolkningar blir

avgörande för hur behov uppmärksammas och kan politiseras. Även minnesanteckningar från händelser som särskilt tydligt väglett mig analytiskt genom processerna har blivit en viktig del av analysen. Citat som ”det vi behöver är inte ytterligare en skulpturpark” blir ett värdefullt uttryck för metastyrning som lyfts ur en oändlig rad av lösa interaktioner för sin betydelse för förståelsen trots att det var en del av ett oansenligt telefonsamtal och inte en uppstyrd intervju.

4.5 Etiska överväganden

Jag har under processen byggt relationer med människorna jag studerat. Det har möjliggjort väldigt personliga intervjuer där vi har kunnat gå på i djupet i att utforska erfarenheter av processen, även i delar som upplevts känsliga att prata om. Jag har satt stort värde i att försöka återge deltagarnas upplevelser med deras egna ord. Det är en stor styrka i mitt material, men det innebär också att uppgifterna är känsliga.

Jag har valt att anonymisera alla intervjupersonerna utom landsbygdsutvecklaren Daniel Granello som med sitt samtycke berättar utifrån sin roll som kommundiensteman. Alla deltagarna har fått läsa ett sent utkast av uppsatsen och fått god tid på sig att inkomma med synpunkter. De har även erbjudits möjlighet att när som helst dra tillbaka sin medverkan. Särskild vikt har lagts vid synpunkter från nyckelinformatörer. Detta har också föranlett redigering så som stärkt anonymisering och att en del personliga avsnitt redigerats eller tagits bort helt. Återkopplingen har även varit en möjlighet att få min tolkning av materialet bekräftad.

5. Analys

Syftet med min analys är att undersöka konstruktionen av landsbygdernas röster i relation till kommunen. Jag granskar de konstruktionerna närmare för att se hur begränsade konsensusbildningar påverkar landsbygdernas förmåga att äga sin problemformulering, och i förlängningen förmågan att frigöra sig från en upplevt marginaliserad position.

Analysen genomförs i två delar. I den första delen kommer jag analysera vilka mekanismer som leder fram till vad jag förstår som konsensusbildningar i landsbygderna, och hur dessa misslyckas med att motsvara ett representativt deltagande i sina landsbygder. Jag fortsätter med att undersöka hur konflikter hanteras i de lokala offentligheter där konsensus kring bygdernas utveckling formuleras. Jag argumenterar utifrån ståndpunkten att konflikter är nödvändiga för en inkluderande konsensusbildning. Den första delen av analysen synliggör andra ansiktets makt över processens agenda.

I den andra delen av min analys fördjupar jag mig i diskussionerna kring några prioriterade behov som de lokala utvecklingsråden har formulerat. I de diskussionerna har jag tagit en aktiv roll i att försöka frigöra diskussionen från diskursiva begränsningar som bidragit till svårigheter att politisera viktiga behovstolkningar. Genom diskussionerna synliggörs motdiskurser och utmanande narrativ, och hur tredje ansiktets makt har begränsat dessa.

I det sista kapitlet lyfter jag blicken och utvärderar deliberationens potential att bryta de begränsningar jag identifierat. Detta gör jag utifrån mina och deltagarnas upplevelser av de processer jag har följt.

5.1 Konsensus som begränsning

Jag argumenterar utifrån att landsbygdernas behovstolkningar sker genom konsensusbildningar i lokala offentligheter. Det är flera olika mekanismer som bidrar till att konstruktionen av bygdens röst i konsensus får en central betydelse, och att den sker i en begränsande konsensusbildning.

5.1.1 Landsbygdsutveckling på policyns villkor

På landsbygden vittnar många om att kommunens aktiviteter är centrerade till huvudorten, och den känslan stärks genom nedstängningen av två kommunala kök uppe i kommunens skogsbygder. Även om kommunen har samma uppdrag på landsbygderna som man har i huvudorten, kan de utföras på olika sätt och med olika grad av närvaro. Skolan kan vara runt hörnet eller den kan var en halvtimmes bussfärd bort, äldreomsorgen kan innebära en nylagad måltid på tallrik i en matsal tillsammans med andra eller mat lagad i ett centralkök levererad i en varmhållen plastlåda och konsumerad på rummet. Förvaltningen har stort ansvar för hur uppdrag utförs, på det sättet blir landsbygdsutveckling på många sätt en förvaltningsfråga, uppbounden i en diskursivt avgränsad administrativ sfär. Men i slutändan är det politiken som avgör vad som prioriteras. Landsbygdsutvecklaren Daniel noterar ”en större klyfta mellan politiker och invånare”.

I Ronneby kommuns relationer till sina landsbygder etableras samhällsföreningarnas roll som bygdernas röster genom ett strategiskt partnerskap och dialog mellan kommunen och samhällsföreningarnas paraplyorganisation Ronneby Kommunbygderåd (som även får driftstöd av kommunen), genom medlemsföreningarnas exklusiva tillgång till de försköningspengar som kommunen avsatt till fysiska investeringar på landsbygden samt genom landsbygdsutvecklarens dagliga praktik.

Daniel Granello, landsbygdsutvecklare på kommunen, beskriver hur kommunen stöttar sina landsbygder: Det är ett arbete som kretsar mycket kring enskilda projekt, med ”idéer och tankar från antingen offentligheten, näringslivet eller lokala krafter”. Hans uppgift är att ”bidra som en kommunal representant då, efter bästa förmåga, till att landsbygderna får goda förutsättningar för att realisera sig själva”.

Bland de som engagerar sig i samhällsföreningarna är det flera som ser det som att:

fördelarna när man bor på landsbygden är ju att man faktiskt kan påverka vad man vill ha, för det är inte så att kommunen sitter och bestämmer.

Bygdens röst, samhällsföreningarna, har i vissa fall vunnit legitimitet genom att effektivt leverera service som fiber eller drivmedelsstation; genom en mängd försköningsprojekt och genom att ordna allmänna sammankomster för den gemensamma trivseln. Eringsboda är ett samhälle uppe i skogsbygden som förkroppsligar handlingskraften väl. De såg själva till att ordna med en egen drivmedelsstation där den gamla sedan länge försvunnit. Optisk fiber kom till bygden efter stormöten och mobilisering. Nu har samhällsföreningen köpt den gamla butikslokalen och har med hjälp av medel från LEADER, region och kommun dragit igång en omfattande renovering.

Det är en förmåga till realisering som inte är jämnt fördelad över landsbygderna (se Bock 2019), på många håll är känslan av marginalisering mer påtaglig:

ja ta ni hand om de här vägarna eller klipp den här lekplatsen eller vad det nu kan vara [...] ska det hända någonting så får man göra det själv.

Det är en attitydfråga, men det är också en resursfråga. När jag pratar om möjligheten till LEADER-projekt med deltagare i de lokala utvecklingsgrupperna är reaktionen oftast att det är alldeles för komplicerat för den egna föreningen. Landsbygdsutvecklaren beskriver hur ”det kräver ju en enorm projektkunskap alltså, och det är en jätterisk att ge sig in i tyvärr”.

Kraven på samhällsföreningarna innebär att de förändras, Arora-Jonsson (2017) beskriver hur en byråkratisering och betoning på expertkunskaper tenderar att prägla föreningar som engagerar sig i lokalt ledd utveckling. Den lokalt ledda utvecklingen stakas ut i en konsensusbildning som formuleras inom en teknisk diskurs präglad av effektivitet snarare än inom en fri åsiktsbildning (ibid.), präglad av klassiska civilsamhällesfunktioner som röstskola, demokratiskola och motvikt till staten och näringslivet (se Harding 2012).

Om rollen som bygdens röst och legitim partner till kommunen i utvecklingsarbetet vilar på idén om röstbärande och demokrati, samtidigt som själva funktionen som partner till det offentliga undantränger dessa värden, så innebär det en styrning av lokalsamhället mot en konsensusbildning som är begränsande.

5.1.2 Deltagande och representativitet

EU:s policy för lokalt ledd utveckling är framställd som en demokratisering av landsbygderna (Bock 2019). De lokala utvecklingsgrupperna legitimeras genom arbetet för det gemensamma bästa (Cras 2017), som öppna demokratiska föreningar (Herlitz 2000). Utan allmänna val att luta sig tillbaka på är det en legitimitet som bygger på deltagande.

Ett grundläggande problem är att konsensusbildning genom deliberation om det gemensamma bästa inte är särskilt väl förankrat på landsbygderna. Idealet om deliberation som grund för styrning genom folket är i det verkliga politiska livet sedan länge ersatt av idén att politiskt beslutsfattande bygger på att aggregerade preferenser kanaliseras genom politiska partier och allmänna val (Mouffe 2000). Den enskilde medborgaren förväntar sig inte att behöva ägna tid åt deliberation för att argumentera sig fram till konsensus om gemensamma angelägenheter. Jag frågar mina deltagare om individens ansvar, och svaren jag får är ungefär de samma:

du har ju ett ansvar för att vara en god medborgare och göra din plikt i samhället; rösta till exempel, betala skatt i den mån du har möjlighet till det. [...] Du kan ju aldrig tvinga in någon i företagande eller i ett föreningsliv.

I samhällsföreningarna beskriver många jag talar med en begränsande brist på engagemang. En deltagare berättar att:

man bryr sig säkert lika mycket när det gäller funktioner i samhället, men man har inte den drivkraften eller intresset av att jobba och engagera sig i det. För man kanske har så mycket runt omkring med annan verksamhet som jobbet eller familjen.

”Jag tror att det är ett stort samhällsproblem att man inte vill engagera sig”, menar en deltagare, ”att man är för mycket ego och att man tänker för mycket på sig själv och sin lilla bubbla”. Förväntningen är att som individ få förverkliga sig själv med staten som tillgodoser grundläggande behov, fri från beroenderelationer till lokalsamhället (se statsindividualism, Berggren & Trägårdh 2007). Hur man resonerar om det egna ansvaret påverkar engagemanget:

Jag har hört att skolan inte har föräldrarådet längre, för det var inga föräldrar som ville ställa upp. Det börjar redan där, att föräldrarna inte ställer upp på sitt eget barn.

Det berättar en kvinna i en av kommunens skogsbygder. På en lokal nivå där legitimitet inte kommer från val utan från deltagande, är det ett problem att människor inte upplever sig manade att delta. Det deliberativa ideal som någonstans legitimerar konsensus måste förverkligas i en lokal offentlighet för de som konsensus förväntas representera.

För Daniel Granello, som är landsbygdsutvecklare på kommunen, har dialog spelat en stor roll i arbetet, men ”man märker ju ganska snart att samma människor återkommer”. Om han i sin roll vill konsultera en bygd är det samhällsföreningen han ringer, ”de är ju lätta att prata med för de är vana vid att föra en dialog med kommunen”. Trots att han är medveten om att de inte är representativa för bygden så är det trots allt så att ”jag har svårt att se något jättetydligt annat alternativ”.

Samhällsföreningarnas egna upplevelser av att inte vara representativa var en viktig faktor när vi startade upp projektet. De fanns också med i tanken kring sammansättning av de lokala utvecklingsråden. Deltagarna i de lokala utvecklingsråden nominerades av representanter i Ronneby Kommunbygderåd i samråd med mig. Vi strävade efter att skapa råd som på ett bra sätt representerade olika grupper och perspektiv i samhället. En viktig förutsättning för att skapa den typen av grupper var att sänka trösklarna för deltagande. Jag försökte påpeka för de potentiella deltagarna vikten av att vi lyckades skapa förutsättningar under vilka de skulle ha möjlighet att, och vilja, delta. Om vi inte kan skapa förutsättningar för en grupp som speglar någon slags representativitet förlorar de lokala utvecklingsråden sin legitimitet. En deltagare berättar:

du gick in och valde personer som skulle vara representativa för byn. Och sen hoppades du på, även om du visste att vi har små barn och allt möjligt, att vi ville acceptera det.

Projektet stöttade de lokala processerna på olika sätt. Jag bokade lokaler, skickade påminnelser, bjöd på fika, designade processen, ledde mötena, skrev mötesanteckningar och försökte ge grupperna goda förutsättningar att ägna sig åt

det viktiga: diskussionen. Vi kunde erbjuda en liten ersättning för ideellt arbete (ca 1000 kr per person för hela processen). Jag lade stor vikt vid att hålla utsatta mötestider och att hålla effektiva möten; en deltagare påpekade:

det gäller ju att man tycker att det är värt det, [...] om man ska offra sin fritid och sätta sig i ett möte. [...] att man ska känna att det ger någonting liksom i andra änden och att man har möjlighet att vara med och påverka så klart.

Jag tog fasta på effektiviteten. Att få tala av sig är viktigt, men också att komma vidare. Något jag tog fasta vid efter samtal om hur samhällsföreningarnas möten ibland kunde upplevas utdragna.

Det har varit jättebra att ha dig med som moderator eller processledare. Som en, ja [...] det viktigaste är att hålla en ordentlig ton också, inte börja prata om allt möjligt annat

Det menar en deltagare. Att delta är inte självklart, och att skapa förutsättningar för fler att kunna och vilja delta visar sig vara viktigt för att få med nya perspektiv och röster in i processen.

Fraser (1990) kritiserar idealet om den offentliga sfären för ett orimligt antagande om att alla kan delta på lika villkor. Den offentliga sfären kommer att legitimeras utifrån en konsensus som kommer representera ett kollektiv den inte är representativ för. Detta är en grundläggande begränsning i konsensusbildningarna på Ronnebys landsbygder också.

5.1.3 Starka lokala offentligheter

Samhällsföreningarna är svaga marginaliserade motståndsoffentligheter i relation till fullmäktige i centralorten, men får i lokalsamhället en position som starka lokala offentligheter som drivande för vilka frågor som hamnar på agendan gällande den egna bygdens utveckling (se Fraser 1990).

I samhällsföreningarna tycker man om att göra saker tillsammans. Gemensamma valborgsfiranden, midsommarfester och liknande är uppskattade evenemang att arrangera såväl som att delta i. Aktiviteterna bidrar till att kompensera bristen på de sociala funktioner serviceplatser som en affär eller ett café tidigare fyllt. Samhällsföreningarna arrangerar regelbundet aktiviteter som Pingis och pyssel, stickcafé eller Gubbspingis. Försköningspengar har ytterligare stimulerat arbete i samhällsföreningarna, det är en källa till stolthet och bidrar till att vända på narrativet att ingenting händer på landsbygden. Vackra parker, trevliga promenadslingor och robusta grillplatser i natursköna lägen har till synes ploppat upp som svampar ur jorden på landsbygderna. Genom att göra saker tillsammans bygger man ett socialt kapital som en lokal resurs för välstånd och tillväxt (Rothstein 2003) och lokalsamhällestillit för trygghet och gemenskap

(Trägårdh 2013). Det bidrar till upplevelsen av en produktiv *makt att* (Westin 2019) förändra.

Cras (2017) ser hur lokala utvecklingsgrupper legitimeras av att de organiserar sig och agerar för sitt samhälles bästa. Men konstruktiv *makt att*-utövning skulle kunna skymma en dold *makt över* i begränsningar av konsensusbildningen. *Makten att* kan också styras mot kommunala styrmål, som försköning, när det är själva görandet som är i fokus. För att förstå konsensusbildningen i de lokala offentligheterna behöver vi utforska mekanismerna där närmare.

En deltagare i ett av de lokala utvecklingsråden som länge varit engagerad såväl i samhällsföreningen som i politiken menar att:

vi är demokrater på något vis va, som jobbar tillsammans. Till slut hittar vi en lösning.

Det är en process som går till på ett visst sätt, som en annan deltagare utvecklar: "Där ska det ju vara korrekta möten, det ska vara föreningsskrivna protokoll och ordning och reda". Det ställer han mot en annan typ av kultur som kan finnas hos nyanlända invånare i samhället:

där kanske själva samtalet är det som är det utvecklande. Det handlar inte så mycket om strukturen, vem som säger vad i vilket läge att det är dokumenteras och antecknas och så vidare.

Föreningsdemokratins gång tilltalar kanske inte alla, det kan leda till att samhällsföreningarna inte blir helt representativa för sina samhällen. "Helt övertygade om att det är så," menar en av deltagarna i de lokala utvecklingsråden, tillika styrelseledamot i samhällsföreningen,

det finns de som är engagerade i sociala medier och där har vi främst ungdomar [...] där de är säkert minst lika engagerade. Men de ser inget behov av att sätta sig ner med gäng gamla gubbar och käringar och diskutera.

Föreningsdemokrati kräver att man accepterar spelreglerna:

Det är ju som en relation. [...] Det handlar nog en del om att kompromissa också och att kunna göra det genom att man verkligen lyssnar på varandra,

Det menar en kvinna jag intervjuar. En annan som är djupt engagerad i föreningslivet ser hur vissa inte kan hantera den relationen, "då blir det ju ofta: så jag har inte tid längre, jag har mycket annat [...] då är det oftast personer som vill göra sin röst hörd för att gnälla." Hon beskriver hur den typen av missnöje blir destruktivt och flyttar ut på sociala medier.

5.1.4 Konfliktavvikande kultur

Oavsett om det beror på formalia eller något annat, så verkar det finnas en ovilja till konflikt i de lokala offentligheterna. Det upplevs inte alltid som positivt:

Jag skulle gärna vilja ha mer debatt i samhällsföreningen, så att man har mera vilja, liksom så starkare vilja

Det säger en deltagare. Oviljan till konflikt kan av analytiska skäl kategoriseras; jag observerar passiva och konstruktiva sätt att undvika konflikter³.

Passiv ovilja till konflikt	Konstruktiv ovilja till konflikt
Brist på engagemang	Sociala skäl
Resursstarka individer	Strategiska skäl

Passiviteten kan i sin tur vara av olika slag. Den kan komma ur brist på engagemang, som en deltagare beskriver:

Tyvärr är ju många människor, vad ska man säga, ja-sägare, eller man liksom om någon säger någonting så tänker man ja, det låter bra. [...] Jag tycker att åsikter också tyder på att det är ett engagemang i det hela.

Det kan lätt resultera i vad någon beskriver som “styrelsemöten där liksom ordförande pratar 95 % av tiden, och alla sitter och håller med.” Detta är erfarenheter som fler deltagare delar: “Det är ett generellt problem att de flesta inte står på sig eller får fram sin åsikt.” Det kan bero på att man helt enkelt tycker det är för jobbigt att säga emot.

Den här personen som bara driver det jättehårt, gör kanske att andra sätter sig ner och tänker, det gör hon och jag orkar inte det, så det är ju någon sorts lokal dynamik.

Passivitet kan också kopplas till en byråkratisering och tydligare betoning på expertkunskaper (se Arora-Jonsson 2017), där det kräver mycket att gå emot en resursstark individs linje. Det är sedan tidigare väl belagt att resursstarka individer dominerar den lokala utvecklingssfären (Cras 2017, Gunnarsson et al. 2016, Arora-Jonsson 2017). Det rör sig emellertid inte om en synliggjord beslutsmakt, utan snarare om maktens andra ansikte (se Lukes 2005) som gör sig gällande genom att sätta agendan för diskussionen.

Där finns ju en del som vi säger starka personer som är en bra drivkraft och verkligen försöker att göra sin röst hörd och det är klart att de blir dominerande. Och därmed så kan ju ett visst intresseområde få väldigt mycket fokus.

³ Inte att förvirra med destruktiva och konstruktiva konflikter, som handlar om en konflikts potential att förstärka eller försämra förmågan till ömsesidigt perspektivtagande.

En deltagare betonar ordförandes roll i att fördela ordet, att låta alla komma till tals. Eller som någon annan menar att ”då skulle man ju ha haft någon som jaha, vad tycker du då?” När det inte sker så leder det inte bara till att ett intresse övertrumfar det andra; genom att inte ens lyftas till diskussion synliggörs aldrig konflikten. Det leder till att frågan förblir avpolitiserad och det alternativa intresset marginaliserat.

Den konstruktiva oviljan till konflikt kan också kategoriseras. Det finns en vad vi kan kalla strategisk ovilja där man upplever att man är starkare om man håller en gemensam linje mot andra aktörer som exempelvis kommunen, för att uppnå strategiska mål. Platsens perspektiv upplevs som det undanträngda, som Herlitz (2000) argumenterar för vikten av en platsideologi som motkraft när landsbygderna inte får genomslag på den representativa politiska nivån i kommunfullmäktige. Den strategiska oviljan kommer av att man vill visa “att man står enad bakom det här, så man skickar då till kommunen de här önskemålen vi har.” Eller som en annan deltagare säger: “Alltså ju fler man är desto starkare är man”. En kvinna jag träffar berättar att man förvisso kan ha diskussioner i föreningen men:

när man går till kommunen så tror jag att det är rätt så viktigt att vi har bestämt vad det är vi vill driva. [...] för då får du större genomslagskraft.

Den andra typen av konstruktiv ovilja mot konflikter är den jag kallar den sociala. Den typen av ovilja går ut på att vad man gör i lokalsamhället inte är det viktiga, utan att man gör det tillsammans. Rothstein (2003) beskriver hur aktivitet i civilsamhället bygger relationer som skapar förutsättningar för framgångsrika samhällen. En deltagare i projektet har jag samtalat regelbundet med under min tid på kommunen, han har vid något tillfälle sagt att: ”det vi behöver är inte en till skulpturpark”. Han fortsätter:

Samtidigt så kände jag så här, nej, men skit i det. De som vill göra något gör det bara. [...] Din dröm liksom gör den.

I linje med Herlitz (2000) teori om platsideologi så tänker många av de jag pratar med inte i banor av att man undviker konflikt, utan det är helt enkelt så att man i grund och botten tycker samma sak. En deltagare berättar att:

de som är i de här grupperna i grund och botten så är vi ju, vi vill ju, alla samma sak.

En person jag intervjuar som befinner sig utanför de lokala processerna jag leder är inne på att visioner är för komplicerat för folk. Man befinner sig i sin vardagliga kontext, där man kan nöja sig med att få tycka till om färg på papperskorgen. Att ha en vision är alldeles för avlägset. En deltagare i projektet kan känna igen sig,

det är ofta så, jag landar ju ofta tyvärr i vad jag ska göra, vad jag ska tillverka.

Den avpolitiserade miljön är meningsfull för många, som sammanhang, men den bidrar till att förstärka en konsensuskultur, där konflikter upplevs obekväma.

De olika formerna av ovilja till konflikt får olika konsekvenser, men de samspelar. Landsbygderna förstår ofta sitt perspektiv som gemensamt, som en platsideologi som går över partipolitiska gränser (Herlitz 2000). Den marginaliserade positionen som landsbygdernas perspektiv intar i relation till kommunens starka offentlighet kräver starka motoffentligheter. Den strategiska oviljan till konflikt stärker möjligheten att politisera de gemensamt formulerade marginaliserade behoven. Den sociala oviljan till konflikt stärker också bygdens förutsättning att mobilisera de resurser som krävs för att bryta marginalisering. Det lokala perspektivet är emellertid inte homogent (vilket utforskas senare i analysen). Den sociala oviljan till konflikt bidrar till en betoning på effektivitet i den lokala offentligheten, där funktionen som forum för fri åsiktsbildning får stå tillbaka. Resursstarka individers perspektiv överordnas därmed i en form av andra ansiktets maktutövning. Den passiva oviljan till konflikt är möjligen ett symptom på att diskursen i den lokala offentligheten byråkratiserats och värderar expertkunskaper, framför att premiera deliberation. Samtidigt kan den passiva oviljan bidra till en stärkt kultur av konfliktavvikande.

En kultur av konfliktavvikande kan förstås som en exkluderande konsensuskultur. Den kulturen kan upprätthållas på olika sätt. En deltagare berättar om hur uttalanden som avviker från konsensus lett till att:

folk har börjat ringa runt om helgerna och det har varit väldigt mycket, ja... skitsnack, om man ska vara ärlig.

En annan deltagare berättar om en upplevelse av att dyka upp som ny och engagera sig i föreningslivet, och att sticka ut med sin åsikt:

Då pekar en äldre herre på mig som hade varit med ett bra tag [...] så tittade han på mig och så pekar han såhär 'Du är samhällets fiende nummer ett.' Då är det lätt att man tar sin lilla ideella ådra som har väckts och bara packar ner den i resväskan.

Samhällsföreningarna är demokratiska föreningar, vem som helst kan bli medlem och göra sin röst hörd. Om man argumenterar för ett förslag och får andra med sig så verkar föreningen kollektivt för att det ska förverkligas. Men när många är tysta får drivna aktörer köra på utan att allt blir fullständigt förankrat. Det kan vara att någon är "van vid att driva, som chef, och har liksom en sån roll", samtidigt som "jag tror också att det är många som gillar att bli styrda."

Styrningen är ett sätt att komma framåt:

Det viktiga är att det händer någonting [...] Ska man hålla på att dividera för mycket så händer det ingenting

Det menar en man jag pratar med i en av skogsbygderna. Samhällsföreningen arbetar med upprustning av den gamla butikslokalen i ett jättestort projekt med stöd från LEADER, regionen och kommunen på över två miljoner. ”Styrelsen, de har drivit igenom ganska hårt”, berättar mannen,

Ordföranden har varit jätteduktig med att söka pengar, han har ju varit den där som har velat lägga den tiden och kan lägga den tiden.

Det som för många kändes som ”en sån där idiotgrej egentligen”, är nu i full fart. ”Men nu ligger bjälklagen där, helt nya, fräscha, jag tycker det är lite coolt faktiskt”.

I en av bygderna jag följer finns många drivande och engagerade människor som får mycket att hända, de flesta är män. Det handlar inte om att kvinnor inte välkomnas, och det finns många exempel på starka kvinnor som deltar på andra sätt, men när det gäller samhällsföreningen menar mannen jag pratar med att det kanske ändå säger något:

Det skulle väl i alla fall finnas en tradition eller något sånt där som gör att kvinnor kanske inte känner: det är min klubb liksom.

En deltagare i processen som suttit med i samhällsföreningen berättar om hur han i sin roll som valberedning försökte förslå förändringar i styrelsen. Då fick han svaret att så kan man inte göra, om någon vill sitta kvar så föreslår man inte att byta ut den. Det ledde i det här fallet till att en man blev kvar och en kvinna inte kom in. En kultur formas av hur det brukar gå till och de strukturer som upprätthålls hamnar i vägen för att föreslå någonting annat.

Samhällsföreningarna är öppna och demokratiska, men om de som lokala offentligheter inte på ett konstruktivt sätt kan hantera konflikter, riskerar konsensuskulturen att bli exkluderande. Landsbygdsutvecklaren Daniel Granello upplever att:

de här personerna som vill något annat än majoriteten i samhällsföreningen, eller kärnan i en styrelse, rensas ju ut, oftast självmant, för att de vill inte vara med i samhällsföreningen eller de vill något annat.

5.1.5 Oförmåga att hantera konflikt

Konflikter kan ha en konstruktiv potential, genom att berika en process med fler perspektiv (se Hallgren 2016). Genom en konstruktivt konflikthanterande process kan en grupp bygga kapacitet att hantera komplicerade frågor, utforska olika positioner och därigenom fördjupa sin relation. En deltagare förklarar:

Om alla tänker likadant och alla är överens så får man ju heller inte några nya idéer eller något annat synsätt eller andra synvinklar. [...] Alla har ju olika perspektiv på saker. Och därför tycker jag att det är jätte viktigt att man faktiskt diskuterar saker för då kan man ju själv ändra synsätt eller perspektiv på problemet.

I en konfliktavvikande konsensuskultur saknas förmågan att politisera viktiga frågor.

Jag träffar en man som har befunnit sig i utkanten av den lokala process jag driver framåt i hans bygd. Han berättar att han lämnade den lokala utvecklingsgruppen för att den var för begränsad. Sedan dess har han dragit igång egna projekt; han har själv sökt upp tjänstemän på kommun, region och länsstyrelse för att uppnå sina visioner för bygden. Arora-Jonsson (2017) bekräftar hur aktörer som känner sig utestängda av begränsningar i de lokala offentligheterna lyckas mobilisera resurser för egna initiativ.

Landsbygdsutvecklaren Daniel Granello känner igen fenomenet att entreprenöriellt lagda individer tröttnar på sin samhällsförening:

Det händer ingenting, det är bara styrelsemöten, man sitter och fikar. Man orkar inte med dem längre.

Den typen av individer tenderar att bli de som hörs mest och som får mest uppmärksamhet på stadshuset. De kan också ha en förmåga att framställa sig som representativa för hela sin bygd. En kvinna i sin bygds samhällsförening minns en medlem som lämnade:

och det var ju också så att det blev lite konflikter eftersom det var just det att det blev liksom två olika besked i kommunen.

I en intervju med en deltagare i projektet pratar vi om lokal demokrati:

Alltså i Belganet fungerar det bra med demokratin, kan jag säga, det är ingen som är radikal.

Jag frågar varför det radikala är problematiskt för demokratin. Hon menar att det radikala måste vara konstruktivt. Hon tar som exempel när ordförande för samhällsföreningen hotade att campa på en bro när dammen, som är en kollektiv angelägenhet i byn, var hotad. Då använder det marginaliserade perspektivet sig av radikalitet för att utmana ett dominerande narrativ (se Mouffe 2007). Den typen av egna initiativ som diskuteras ovan tenderar snarare att drivas av resursstarka personer som ger sitt perspektiv företräde framför det gemensamma lokala perspektivet. De lokala offentligheternas position som marginaliserade svaga motståndsoffentligheter kräver en konstruktiv och strategisk konsensusbildning, samtidigt är förmågan att politisera frågor avgörande för att engagera. Att resurs- och viljestarka individer lämnar samhällsföreningarna är ett symptom på att den lokala offentligheten inte lyckas engagera och politisera prioriterade behov.

De flesta av de jag intervjuar nämner att olika åsikter är berikande, och att de lokala offentligheterna jag undersöker skulle må bra av en livligare debatt. Konfliktsituationer som trots allt uppstår blir av *inte på min bakgård*-typen, som att någon motsätter sig till exempel en förskola mot den egna villans baksida. Då menar

en deltagare i ett av de lokala utvecklingsråden att man får klara sig själv. Den typen av destruktiva konfliktsituationer hör inte hemma i de lokala offentligheterna enligt de jag pratar med. För att kunna rymma konstruktiva konflikter inom en deliberativ process behövs vad Mouffe (2005) kallar institutionella ramverk. Ramverk som tillåter en lokal offentlighet att undersöka olikheter istället för att undvika ämnen som skulle kunna innebära konflikt.

En deltagare vill driva vad som upplevs som avvikande frågor i lokalsamhället men möter ett stort motstånd när hon utmanar ett dominerande narrativ:

det blir ju väldigt svårt att driva något om det finns internt motstånd i till exempel styrelsen i samhällsföreningen eller i ett lokalt utvecklingsråd, då är det ju kört.

Hon beskriver hur man i det närmaste behöver full uppbackning för att driva en utmanande linje.

Det som hade behövts hade varit någon sorts styrform eller styrelse så man kan rösta om saker. Man ska ha olika formaliteter på plats så processen får ett beslut.

Utan det ramverket blir konflikthanteringssituationen oerhört känslig,

annars så blir det hela tiden att känna efter, kanske den personen inte gillar det och jag vet inte riktigt, jag kände lite motstånd, så nu törs jag inte... så alltså, man har ju inte det mandatet om man inte har det här på plats [ramverket].

Det blir svårt att trycka på och ta initiativ till förändringar som berör sina grannar, om man inte upplever den fulla uppbackningen.

Så det är mycket viktigt med dialog och kommunikation. Men det är också känsligt egentligen.

Även med ambitioner om en öppen dialog är vägen ditt svar:

Du säger fritt samtal. Det fordrar ju jättemycket av personerna. Det kräver att man verkligen lyssnar, accepterar förstår och erkänner alla synpunkter.

När ”jag känner grannarna, jag känner grannarnas barn” eller när ”deras barn leker med mina barn” styrs handlingar normativt och mot konsensuellt uppnådda samförstånd; sociala och ibland ekonomiska relationer är situerade i det lokala. Normativt reglerade handlingskontexter kan också skapa begränsningar för handling, när det inte är socialt accepterat att agera avvikande. En kvinna arbetar till vardags med naturfrågor på en myndighet, där upplever hon legitimitet att arbeta på andras marker, att ställa krav, att hennes kunskaper är legitima. I lokalsamhället är det annorlunda:

jag har inget mandat här hemma. Det enda jag gör det är att riskera något för mig själv.

Riskerna får vägas mot de potentiella fördelarna i lokalsamhället:

Det tänker jag varje dag. [...] jag känner att jag går precis till gränsen hela tiden. För jag tycker det är så viktigt med det här: den biologiska mångfalden. Jag tror inte folk förstår hur viktigt det är också för dem och för deras välmående.

Men det är svårt att sträva efter konsensuellt uppnådda samförstånd när man inte får med sig andra,

Ja, det betyder mycket när folk inte förstår. [...] Alltså, det känns otryggt. Man riskerar för mycket på något sätt om det inte är 100 % uppbackning, i gruppen i alla fall.

Det lokala utvecklingsrådet har varit en möjlighet att hitta samförstånd över perspektivgränser, men man får ”försöka väldigt försiktigt.” Kvinnan upplever att insatserna är väldigt höga:

vad gör vi om vi ska flytta bort här ifrån för att folk hatar oss för att jag har gjort något som jag inte tycker är fel och som för övrigt inte är olagligt? Det är usch ja. [...] Man kan vinna mycket, men man kan också förlora mycket.

5.2 Frigörelse från dominerande föreställningar

Jag och min handledare tittar på Excel-arket över gruppernas prioriterade behov. Min ursprungliga plan var att den här listan av behov skulle avslöja vad man pratade om och vad man inte pratade om i de lokala offentligheterna, och därmed synliggöra vad som osynliggjorts. Både jag och min handledare konstaterar emellertid att det verkar som att man pratar om det mesta i behovsväg; service, bostäder, företag, natur och så vidare. En studie av behoven i sig blir ganska intetsägande och landar i en diskussion om fördelning av behovstillfredsställelse mellan stad och landsbygd som inte tar mig särskilt mycket längre i analysen.

Mitt verktyg för att komma vidare blir i stället att konstruera narrativ. Händelser och fenomen får betydelser för att de hänger ihop med något som hänt tidigare och något som kommer efter (Davis 2002). Ett narrativ som speglar den egna berättelsen om platsen och var den är på väg kan få en emancipatorisk kraft (Syssner 2018) Men det kan också marginaliseras av ett dominerande narrativ genom maktens tredje ansikte. Genom att se hur det dominerande narrativet undantränger utmanande narrativ kan jag flytta fokus från fördelning av behovstillfredsställelse till erkännande av marginaliserade perspektiv.

Det är viktigt att förstå att landsbygdernas röster i mångt och mycket konstrueras just i relation till kommunen. Även om utvecklingsråden hade i uppgift att göra den lokala utvecklingsplanen för sin egen skull, spelade relationen till kommunen stor roll. I tidiga diskussioner med de lokala utvecklingsråden kretsar diskussionen kring vad kommunen kan göra för landsbygderna. De lokala utvecklingsråden

verkar också få legitimitet i lokalsamhället genom kommunens närvaro i processen. Ett exempel är när det lokala utvecklingsrådet kallar till ett allmänt möte i bygden och undertecknad som kommunal tjänsteman med kort varsel fått förhinder. Det resulterar i att flera som har dykt upp uttalar sin besvikelse över att kommunen inte är där.

Deltagarna lade själva in mycket mening i kopplingen till kommunen. En deltagare beskrev processen som ”planarbete där då kommunen är en drivande part i det”. Fler aktörer återkommer till kommunens ansvar för att planerna förverkligas, ”sen kommer det till kommunen, planen, och sen blir det beslutat förhoppningsvis att man får lite, eller inte?” funderar en kvinna. Kommunen förväntas vara den som ska agera, samtidigt som förväntningarna på att det ska hända kan vara låga av erfarenhet:

det tycker jag är lite roligt när man liksom tar saker som Ronneby kommun har tagit fram då från 2013, 2018 och kan visa på att ja, men det här har ju inte ni uppfyllt, eller är ens intresserade av att uppfylla.

Som Thuesen och Andersen (2021) påpekar måste lokala utvecklingsplaner emellertid lyckas balansera att motstå det kommunala perspektivets överordning, som blir befäst av en stor och tung byråkratisk organisation, med att lyckas koordinera lokala viljeyttringar med kommunens planer. Vi försöker förhålla oss till detta i processerna. En man i mellanbygden upplever utvecklingsrådet som en form för att:

samarbeta, gentemot då liksom att kunna få igenom vad vi vill ha mot kommuner och detta och kan vara med i framtiden, kanske påverka detaljplaner och sånt där.

En kvinna som bor nära havet går längre i att se koordineringen med det offentliga som möjliggörande.

Du som representant för kommunen kommer att ge möjligheter. Kanske ge kompetens eller ge medel via den här processen, som man inte i samma grad har möjlighet för i samhällsföreningen. Då kan man söka olika fonder och så vidare, som ideell förening, men i någon sorts samarbete med myndigheterna. Så man hoppas väl på att man har samma syfte eller samma intressen.

Flera upplever att det lokala utvecklingsrådet ger möjlighet att ”höja blicken”, ”se framåt”, ”titta på lite större frågor” och ”tänka mer övergripande” än i samhällsföreningarna, ”det är lite långsiktigare planer, inte bara vad ska vi göra vid valborg”. Eller som någon uttrycker det ”att man då också får till någon sorts plan eller riktning för samhället på mer formellt sätt.”

Det blir ett sätt att öppna upp för att politisera nya frågor.

5.2.1 Attraktiva livsmiljöer

Det dominerande narrativet jag utgår från har jag identifierat i linje med ett av den regionala utvecklingsstrategins två huvudmål: *Attraktiva livsmiljöer*. Med dominerande narrativ menar jag hur den starka offentligheten i kommunen, kommunfullmäktige, tolkar vad som är politiskt i Mouffes (2005) bemärkelse. Narrativet förkroppsligas i Ronneby kommun genom de pengar som landsbygderna kan söka för att utvecklas, de kallas försköningspengar. Med syftet att ”utveckla och stimulera miljön för invånarna och bidra till en ökad turism” (Ronneby kommun 2022) är en miljon avsatt i budgeten för investeringar, och ytterligare en miljon är avsatt för underhåll av tidigare gjorda investeringar. Det kan handla om ”allt från att bygga ett vindskydd, sätta upp en infotavla, anlägga ett gångstråk till att ta fram en hel park” (ibid.)

Att kommunen stöttar landsbygderna med försköningspengar får konsekvenser. Genom att framställa landsbygdsutveckling som försköning så har man representerat problemet (se Bacchi 2010) som landsbygder i första hand i behov av försköning. Inte så till vida att det skulle antyda att de inte redan är sköna, utan att det är stimulerande livsmiljöer som är ett huvudsakligt behov. Medlen styr också samhällsföreningarna i sitt arbete, där de som en konsekvens av hur landsbygdsmedlen är inramade kommer engagera sig i försköningsprojekt. Det utövar således den typ av meta-styrning som även i tidigare forskning observerats inom ramen för LEADER (se ex Gunnarsdotter et al. 2016).

En deltagare i en av processerna uppe i skogsbygden funderar om “det vi behöver verkligen är en till skulpturpark”. Lejonparten av de pengar kommunen investerar i landsbygdsutveckling går till försköning, trots det kommer det inte upp som ett prioriterat behov i någon av processerna jag driver. Landsbygdsutvecklaren Daniel beskriver hur intresset för försköningspengarna minskar, “det finns inte så mycket kvar att försköna”. Mannen jag träffar i skogsbygden räknar upp utmaningar i bygden med engagemang och behov av befolkningsökning, men försköning, “det kan vi sätta check på”.

Låt oss i det närmaste utforska några av de prioriterade behov som diskuteras i de lokala utvecklingsråden för att förstå landsbygdernas egna behovstolkningar. I relation till varje behovsdiskussion formulerar jag ett utmanande narrativ.

5.2.2 Betydelsen av service

Den praktiska betydelsen av serviceinrättningar på landsbygden verkar vara relativt begränsad när man studerar Tillväxtverkets GIS-baserade serviceverktyg Pipo (som ligger till grund för kommunens serviceplan). Ronneby är en liten kommun och oavsett var du bor kommer du inte ha speciellt långt till någon servicefunktion. Från stadshuset kör jag en dryg halvtimme för möte i orterna längst ute i kommunens landsbygder, det finns också bland annat lanthandlare i fyra orter och flera landsortsskolor som kompletterar huvudorten med serviceutbud. Kanske var

det då inte så allvarligt att den statliga servicen på landsbygden försvann i ”rasande takt” under början av 2000-talet (Brandt & Westholm 2006) och att trenden har fortsatt. Amcoff (2011, 2012) och Cras (2018) pekar på en stor anpassningsbarhet i landsbygderna där nedläggning av service inte avspeglats i befarad avflyttning. Logiken är att landsbygdsborna kan lära sig använda anropsstyrd kollektivtrafik, få matkassen hemkörd och plocka upp paket på väg hem från jobbet.

Cras (2018) fångar servicens många betydelser; dess praktiska och sociala funktion, men inte minst betydelsen för känslan av service. Känslan av service är viktig för upplevelsen av att man lever som en civiliserad människa (Cras 2018), och social jämlikhet är grunden för att känna tillit till samhällsbygget (Trägårdh 2013). I våra samtal i utvecklingsråden framgår alla nämnda betydelser av service. Den praktiska betydelsen märks inte minst för så kallade transportfattiga grupper (se Cras 2018) som unga och äldre, som inte har tillgång till bil och som påverkas märkbart av exempelvis gles kollektivtrafik. Ungdomar jag pratar med berättar hur svårt det är att ta sig in till stan där kompisarna hänger på kvällar och helger. Även bland de som har tillgång till bil uttrycker många en vilja att kunna välja kollektiva färdssätt, för ett mer hållbart alternativ men också för att kunna ta ett glas vin på krogen.

Westholm (2018) beskriver hur den lokala miljön får allt mindre betydelse för vardagslivet, när många får sina sociala utbyten på jobbet eller i andra sammanhang. Samtidigt berättar en deltagare i ett av utvecklingsråden om den sociala betydelsen av platser och tillfällen att säga hej till varandra, som skapar ett samhälle där ”när min dotter ramlade på cykeln så stannade en man och tröstade henne tills jag kunde hinna dit från jobbet”. Trots att cafédelen av butiken i samhället Eringsboda i bästa fall kan beskrivas som sparsam väljer de ungdomar jag pratar med att ses och hänga där. Det är platser som bidrar till vad Avendal (2021) kallar en förhöjd vardaglighet, ett meningsskapande av platser och aktiviteter som uppstår spontant. Det är en typ av meningsskapande som prioriteras lågt av policymakare men högt av de som lever i miljöerna (se Cras 2017, Avendal 2021).

Många ger uttryck för en känsla av att nästa nedläggning ständigt är runt hörnet, man anpassar sig till livet utan tandvård på landsbygden men är det vårdcentralen som stänger hämnäst? På ett möte, med deltagare från flera processer samt från kommun och andra aktörer, beskriver en man hur det nu bara är näsan som sticker upp ur vattnet. En av grupperna beskriver serviceutbudet som byggstenar, där ”alla [...] behövs för en stabil grund”, och där många av dem redan är borta. Flera av grupperna diskuterar hur serviceutbudet skapar en känsla av att vara ett samhälle, att inte bara vara en samling hus. I diskussionen med kommunen vill deltagarna från lokalsamhället lyfta att tillgången till service är en rättvisefråga. Utvecklingen bidrar till ett narrativ om landsbygd som avvecklingsbygd, inte som en plats för nya positiva berättelser. Landsbygden kan vara en plats där du kan anpassa dig till

avsaknad av samhällsservice, eller som en kvinna beskriver en plats där hon kan äta middag med företaget i Köpenhamn (och dricka vin) och komma hem till hästgården samma kväll. Men bara om de får behålla tågstoppet.

Skola och förskola upplevs av grupperna som av existentiell betydelse, ”skolan är byns livsnerv” hör jag vid flera tillfällen uppe i kommunens skogsbygder. Trots att forskning (Amcoff 2012) visar att nedlagda skolor inte påverkar in- och utflyttning upplever människorna på platsen att om skolan försvinner dör byn, då kommer inga barnfamiljer vilja flytta dit. Det är en absolut existentiell fråga för de bygder som ännu har skolor kvar. I de bygder skolan saknas har de funnit sig i situationen och anser att dagens avstånd (30 minuter enkel väg för en sexåring) är acceptabelt, men absolut inte mer. Samtidigt som dessa mindre samhällen också är betydligt mindre levande än vad de en gång var.

I skogsbygden inleder vi som vanligt kvällens möte med ett långt samtal om nedläggningar. Vi brukar prata om den nedläggningshotade skolan men nu pratar vi om de kommunala köken, som lagar mat till äldre och till skolan, som den politiska nämnden har beslutat ska stängas på förslag från berörd förvaltning. Jag har i ett senkommet försök till koordinering med kommunen varit i kontakt med berörd förvaltningschef. Hon har förklarat att besparingskraven på hennes förvaltning är betydande och hänvisar till att tjänstemän och politiker har pratat med representanter för bygden. Samhällsföreningens ordförande beskriver hur han åkte in till kommunhuset och krävde att få prata med förvaltningschefen när de fått läsa i tidningen att kostenheten beslutat stänga köket. Idag sker dialogen mellan landsbygderna och kommunen formellt genom kommunens strategiska samarbete med Ronneby kommunbygderåd. Men det är uppenbart en dialog med vissa begränsningar. Förvaltningschefen förklarar att ”överklagan eller opinionsbildning är de vägarna man har att tillgå i det politiska spelet.” Lokalradio, tidningar och sociala medier fylls med protester, protestlista postas och en överklagan lämnas in. Man hävdar att kommunen inte har utrett konsekvenserna, inte följt sina egna policys och inte lyssnat på berörda. De äldre som tidigare satt tillsammans i matsalar och åt på tallrik ska nu sitta inne i sina lägenheter och äta ur en plastlåda som varit uppvärmd i timmar. Avendal (2021) beskriver hur vardagliga saker som hur maten smakar är av väldigt stor betydelse för många äldre, samtidigt som det avfärdas som småsaker hos de som levererar servicen.

Det lokala meningsskapandet kring service och landsbygdernas behovstolkningar får inte genomslag när beslut fattas kring nedläggningar av skolkök eller när Blekingetrafiken stänger ner turer på grund av för höga kostnader. Policy i kommunen vägleds av ett serviceverktyg som mäter restid, och enhetschefen på kommunen menar apropå symbolvärde ändå att ”maten kommer fortsatt att tillagas i kommunen.” I den kommunala nämnden där beslutet fattades om nedläggning opponerade sig bara en ledamot, som bor i bygden och deltar i det lokala utvecklingsrådet. Det visar att politisk representation är viktigt, men också

att landsbygdernas perspektiv har svårt att få genomslag när deras behovstolkningar inte politiseras. Konsensusbildningen i lokalsamhället upplever service som en rättighet och därmed avpolitiserad. I den starka offentligheten i stadshuset är servicefrågan avpolitiserad som en administrativ fråga. Allokering av resurser är till viss del en fördelningsfråga, men diskussionerna i de lokala utvecklingsråden visar att det i fallet med service i hög grad rör sig om en marginaliserad behovstolkning.

5.2.3 Den hållbara och robusta platsen

I Ronneby kommuns landsbygder vänder man sig mot idén om den anpassningsbara landsbygden. Trenden av servicenedläggningar är en nedmontering av hela landsbygdssamhällen.

Om ingen bor på landsbygden då blir det väldigt mycket folk inne i stan och så blir det ingen mat för folk heller. Det är detta som jag har sagt att man måste ta alla traktorerna in till stan och för att visa att ja, man behöver landsbygden,

Säger en kvinna i skogsbygden. Ett narrativ om landsbygden som kommer fram i processerna och som flera nämner i intervjuerna är landsbygden som en hållbar och robust plats, med fördelarna av närhet och småskalighet.

Landsbygdens fördelar blir också aktuella i en tid när människor uppmanas förbereda sig för krig och kris.

Det handlar ju om världsläget också. Att bo i staden kanske inte är ett alternativ för alla längre,

Menar en man uppe i skogsbygden. Om krisen kommer, och landsbygderna behövs på ett annat sätt:

då är det viktigt att allt det här fungerar. [...] då kanske behöver man också ha skolorna kvar här. Och det är viktigt att barnen går i skolan när [...] det är krig, alltså,

Det säger en kvinna i skogsbygden.

I ett av de lokala utvecklingsråden argumenterar en man som jobbar på bygdens skola för att landsbygdsskolorna med mindre klasser har visat sig vara bättre miljöer för elever som har haft problem på större skolor. Gruppen efterlyser en positiv beskrivning av landsbygden som går på tvärs med narrativet att centralisering är utveckling.

5.2.4 Bostadsfrågan

”Men det har släppt överallt när de går och lägger ner deras mat, [...] där tycker jag man går för långt”, kommenterar en pensionerad entreprenör nedläggningen av de

kommunala köken när vi sitter och pratar i hans sommarstuga med utsikt över en liten sjö. Samtidigt är han medveten om premisserna,

”jag håller ju med Roger [kommunstyrelsens ordförande och boende i bygden], `ni måste se till så att här bor folk'. Inga barn i skolan, då kan man ju inte ha den öppen och det måste man ju köpa”.

Fler behöver bo på landsbygden hör jag ofta, även om ingen känner igen sig i någon betydlig befolkningsminskning, vilket inte heller forskningen pekar på (Westholm 2018). De impulsiva reaktionerna ute i landsbygderna är att kommunen behöver förenkla bygglovsregler och planera fler tomter, i synnerhet i attraktiva lägen. På stadshuset suckar två planarkitekter när jag frågar om klagomålen; de känner igen dem, men menar att antalet byggrätter knappast är problemet. Kommunen kan möjliggöra för byggande genom att detaljplanera nya områden, men det är snarare finansiering av byggandet som är problemet. Bankerna värderar ett färdigt hus på landsbygden för lågt för att man ska ha råd att bygga det.

Företagarföreningen i norra kommunändan driver på för att det kommunala bostadsbolaget borde bygga lägenheter trots att bostadsbolaget själv hävdar att det inte är marknadsmässigt försvarbart. Nu verkar ett politiskt direktiv ändå tvinga igenom tillkomsten av 40 nya lägenheter. Om det byggs lägenheter så kan seniorer flytta dit och sälja sina hus till nya barnfamiljer, som är en förutsättning för skolor och service, det är i alla fall förhoppningen. Samtidigt är det så att många äldre som dyker upp till våra dialogmöten är skeptiska till att bosätta sig i nybyggda lägenheter med betydligt högre kostnader än att bo kvar i huset där de bor.

Vad kan då lokalsamhällena göra för att fler ska flytta till deras landsbygder? När grupperna pratar om fördelarna med att bo på landsbygden pratar de om möjligheten att förverkliga drömmar och att det är billigt. Friheten lockar människor till landsbygden,

det är ändå en frihet i det man lever, man sköter sig själv mycket.

Gruppen i Eringsboda, uppe i nordöstra skogsbygden, kallar det *lantlivsdrömmar*, möjligheten att hitta mycket hus och mark för betydligt mindre pengar än längs kusten eller i stan, där man kan ha hästar och snickra eller vad det nu är man längtar efter. Skogsbygden erbjuder en chans ”att förverkliga drömmar som man har”, eller som en man beskriver det, ”jag lever min frus dröm!”. Det är för de flesta inte förenligt med nybyggen i attraktiva lägen.

Vi pratar i det lokala utvecklingsrådet om att utnyttja de hus och tomter som finns. I Eringsboda pratar vi om att bilda ett bygdebolag som ska kunna köpa ödehusomter och göra dem inflyttningsbara. Tyvärr tar det ofta stopp med fastighetsägare som inte vill sälja och hellre låter husen stå och förfalla, något flera jag intervjuar tar upp exempel på. Vi försöker hitta nya sätt, att göra frågan till en gemensam angelägenhet lokalt genom kommunikation, och bildar en lokal

inflyttningsgrupp. Med marknadsföring utåt och påtryckningar i lokalsamhället kanske man kan få någon att vilja sälja sitt hus till en barnfamilj för mindre pengar än till ett äldre par på jakt efter sommarstuga, trots att de betalar mindre.

Den pensionerade entreprenören deltar inte i projektet. Han berättar hur han skapar möjligheter genom att ringa till markägare och köpa mark som inte är till salu, han tar reda på var det finns outnyttjade attraktiva bygglov, han protesterar mot tjänstemannabeslut. Han använder pengar och inflytande för att nå sina mål, och trampar på en och annan öm tå på vägen.

Bostadsfrågan på landsbygden är känslofylld. Den dyker upp ofta och det är starka känslor. Den exemplifierar flera aspekter på svårigheten för landsbygderna att lyckas politisera sina behov. Antingen upplevs frågan uppbounden i en administrativ sfär där bygglov, detaljplaner och restriktioner mot strandnära byggande står i vägen. Eller så ägs potentiella bostäder och lokaler av frånvarande markägare, det binder frågor i privata, ekonomiska sfärer som svårligen låter sig politiseras. Det är frågor som skulle kunna politiseras i den offentliga sfären genom att lokaliseras, och det är lösningar som man försiktigt närmar sig i lokala inflyttningsgrupper. Men land och ägande är diskursivt strikt privat, och få markägare deltar i de lokala offentligheterna. Representationen i konsensusbildningen begränsar vad som kan politiseras. I en lokal offentlighet där en central aktör saknas blir sfären för gemensam angelägenhet kringskuren.

5.2.5 Lokalsamhället som gemensam angelägenhet

Det finns tecken på att lokalsamhället på landsbygden har en speciell karaktär, där vetskapen att ”mina barn leker med dina barn” koloniserar den privata och till viss del den administrativa sfären i de fall lokala politiker bor på landsbygden och möter invånarna i vardagen. När sociala och ekonomiska relationer är lokala styrs många handlingar av normer och möjligheten öppnas för ömsesidiga perspektivtaganden.

En man i kustbygden och jag har en lång diskussion om hans lokalsamhälle. Han pratar om ganska enkla mekanismer som driver de som bor där. Han pratar om bekräftelse och att höra till, som är socialt integrerande motiv. Det är relationer som öppnar möjligheter. Genom att bygga relationer med markägare öppnas möjligheter att skapa nya projekt och mötesplatser,

han som har marken här, [...] han har jag fått en så bra kontakt med så att jag får leka i hans sandlåda hur mycket jag vill.

En naturvårdsintresserad kvinna ”lånar” mark för betande djur, där pensionärer hjälper till med tillsynen när de är ute och promenerar, och vem som helst välkomnas att ta del av återskapandet av en rikare biologisk mångfald. Hon upplever att människor till vardags vägleds av en evolutionärt utvecklad kortsiktig instrumentalitet i sina handlingar,

det är naturligt att man tänker på sig själv och vad man själv gillar, känner sig trygg med eller tjänar pengar på.

Samtidigt som relationer och nätverkskapande på platsen har potential att bryta den.

5.2.6 Företagande på landsbygden

Land och ägande avhandlas i privata och ekonomiska diskursiva sfärer. Det betyder inte att de lokala företagen inte är starkt lokalt förankrade; ofta nämns den lokala sågen med stolthet. I samma veva uttrycks också ofta en bitterhet över vad som hade kunnat vara. I samhället Eringsboda pratar man fortfarande om Blomstergården som var en stor turistattraktion för decennier sedan, även om man är medveten om att det nog är ett decennium för sent att försöka rädda det. I Belganet radar man upp företagen som en gång etablerades i bygden men som inte längre finns kvar; från Öljuhults pepparkakor till Nelsons frö. Kommunen hamnar ofta i skottgluggen, i skogsbygden finns en utbredd teori om att kommunen aktivt motarbetat etableringar ute i de avlägsna landsbygderna till förmån för att fylla stadsnära industrifastigheter.

När jag ber en man uppe i skogsbygden berätta om sitt Backaryd börjar han med en lång utläggning om de företag som var en viktig del av samhällets identitet; han räknar upp snickerier, lantbutik, strumpfabrik och karosseriverk. Idag finns bara karosseriverken kvar, men långt ifrån sin forna glans, och inte längre som den lokala industri det en gång var. Idag är ägandet opersonligt och baserat i Stockholm:

Det är så det fungerar med en VD som kommer, det har de bytt en fem-sex gånger. Nu ska det vara en väldigt bra kille där, men på den vägen är det, och Backaryd står och faller med det.

Det finns en entreprenör i de lokala utvecklingsråden, som försöker lyfta företagande försiktigt. I samhället Saxemara i kustbygden försöker jag få en av ägarna till caféet och lanthandeln att företräda företagarperspektivet. Ofta suckar han djupt, de kan driva verksamheten för att de äger huset, annars hade det inte gått ihop. Det är mycket jobb och lite belöning. Men att driva något företagarperspektiv i processen kan jag inte få honom till.

Jag försöker få ett par av ICA-handlarna på landsbygden att engagera sig i processerna. De är försiktigt positiva. Lanthandlaren i Johannishus menar till sist att tiden inte finns. Jag försöker övertala lanthandlaren i Hoby en andra gång över telefon. Jag poängterar min vilja att skapa förutsättningar för honom att kunna delta på sina villkor. Men i slutändan handlar det inte om det. Krasst konstaterar han att han är bara intresserad av större kundunderlag så att han kan tjäna mer pengar. Gemensamma processer, i synnerhet när kommunen är inblandad, är dessutom alldeles för tröga för att lyckas åstadkomma något inom rimlig tid, resonerar han.

Många verksamheter på landsbygden är starkt lokalt förankrade. Där man kan vara kund för att stödja en verksamhet, och där man kan driva en verksamhet för

sin bygd. Samtidigt finns det tydliga avgränsningar för vad som är privat och vad som är offentligt. I annans egendom är bara vissa typer av behov erkända som legitima. Det kan vara behov som stelnat i administrativa sfärer, lagförts och blivit allmänt accepterade som till exempel allemansrätten.

Trots att behovet av verksamhet på och av landsbygden för landsbygdens invånare är stort, löses behovstolkningarna upp i teorier om kommunens förfördelning av centralorten, bitterhet över hur det var förr och en fränkoppling av lokalt företagande från den lokala offentliga sfären. Jag återkommer till representativiteten, där det är avgörande att lyckas få med företagare i de lokala offentligheterna. Företagare som tillfrågas och som sitter med i de lokala utvecklingsråden verkar emellertid också uppleva att forumet inte lämpar sig för att driva ett ensidigt egenintresse. En konsensusbildning utan egenintressen är en konsensusbildning där egenintressena har förvisats till privata och ekonomiska sfärer som inte är föremål för deliberationen.

5.2.7 Landsbygden som lokal ekonomi

En man uppe i de nordvästra kommundelarna är med i ett av utvecklingsråden, han har varit företagare i bygden nästan hela livet, han funderar:

det är möjligt att man skulle kunna ha en annan typ av samhälle [...] ett lokalsamhälle som tog hand om alla människor på något vis [...] man hade sitt jobb i närheten, äldreomsorgen som sköttes av några stycken som jobbade i närekonomin.

Lokala ekonomier kan på landsbygden vara mer socialt integrerade, där utbytet av pengar inte är det enda som är relevant. En deltagare beskriver hur det går till när något går sönder hemma,

så kommer Lasses rör [...] på en lördagskväll, inga problem, för han bor ju här omkring. [...] Det är ju fantastiskt, finns det inte någon annanstans. Du betalar ingenting heller.

Företagen blir mer lokalt förankrade, en kvinna i skogsbygden beskriver hur hon anpassar sin frisörverksamhet för äldre som inte har bil eller andra som inte kan komma till salongen som hon har hemma, då åker hon helt enkelt hem till dem.

Landsbygdens kommunitarisering är ett exempel på hur ekonomiska sfärer blir förvillande lika offentliga. I Eringsboda ställer bygden upp för butiken vid behov. 8–10 man och ibland någon dam samlas 4 timmar varje onsdag och 4 timmar varje lördag för att renovera upp den gamla butikslokalen, ideellt. Det finns en stor potential i att:

man gör det tillsammans, att man gör saker ihop och har lite kul [...] det måste ju bli att människor engagerar sig i alla fall och inser att det inte kommer av sig själv liksom, utan man måste ju vara med och hjälpa till.

En annan butik har ett utsatt läge uppe i skogsbygden. Det lokala utvecklingsrådet diskuterar fasaden, som behöver underhåll. De diskuterar olika investeringsstöd och lokala hantverkare som de behöver ta med dit. Butiksägaren är inte närvarande, och det finns en viss irritation över dennes passivitet. Men gruppen diskuterar hur de kan få det gjort ändå, det finns en känsla av att det är ”deras” butik. Det är en typ av attityd och initiativ som visar hur lokala företag trots allt fortfarande till en grad är socialt integrerade i sina samhällen, ibland fränkopplat från sina ägare.

5.2.8 Tomma hus och fastigheter

Land är en grundbetingelse för liv, och även om få idag är direkt beroende av att bruka marken för sin försörjning är fortfarande många möjligheter på landsbygden knutna till land. Idag står många tomma hus och tomter står obebodda och övergivna på landsbygden. En kvinna berättar om ett tomt hus som hade varit perfekt för henne och hennes man att köpa för att driva bed and breakfast:

Men ägaren vill inte avstycka tomten. Han vill ha marken eller skogen och huset står och förfaller.

Det är ett tråkigt inslag i landskapet, som dessutom sänker värdet på husen omkring.

Alltså, men varför ska ett hus stå tomt? Det är så onödigt. [...] Det har två stora åkrar runt omkring också. Det hade varit jättebra för en familj med häst eller andra djur.

Ett annat exempel rör badplatsen utanför ett av samhällena i skogsbygden. Kommunen har nyligen efter mycket besvär lyckats köpt loss marken av den privata markägaren som otillgängliggjort badplatsen. Längre pekade emellertid mycket på att de många badglada ortsborna skulle tvingas se sig om efter ett nytt badställe när markägaren ville bygga fastigheter på platsen. Vi flera tillfällen lyfte samhällsföreningen vikten av sin badplats, men frågan var ytterst privat. En ortsbob berättar att det var annat med de tidigare ägarna, som nu var mycket ångerfulla, ”de hade sålt det för en krona!”.

En man uppe i skogsbygderna och jag diskuterar LRF, han konstaterar att ”vi borde försökt få med dem”. De har varit närvarande i periferin i vissa processer, men mer bevakat än låtit sig höras. Mannen, sedan länge aktiv i LRF, menar att bönderna är otroligt viktiga för landsbygden. Genom att producera mat förstås men också att:

De har sina traktorer och det håller snön borta och grusar vägar och så vidare så det är en väldigt stor resurs.

På sina möten, i sin diskursiva sfär, pratar de emellertid mest mjölk menar han. När vi står utanför lantbutiken med mannen i BMW: n kommer storbonden körandes för att lasta in insatsvaror, ”han går inte att prata med”, konstaterar mannen krasst.

Markägare har fått stämpeln att vara i vägen för allt från att gräva ner en elkabel till att tillgängliggöra tomter och hus för nya bostäder.

”Markägaren ju väldigt avgörande,” menar en entreprenör som bor i kustbygden. Där han bor är kommunen en stor markägare, som upprättar arrenden med aktörer i kommunen men också från andra håll, samtidigt som länsstyrelsen förvaltar en del mark som naturreservat. En kvinna jag pratar med har länge drivit företag i samhället, hon berättar om en bristfällig dialog med kommunen. En större aktör från en annan kommun har prioriterats och hennes företag har ständigt hänvisats till att vänta på något arrendeavtal som ska gå ut, bara för att kommunen sedan ska missa att säga upp nuvarande avtal så att det automatiskt förlängs. Sedan blir länsstyrelsen involverade:

i och med att det har varit eller är fortfarande naturreservat så blir det ju mycket mer komplicerat.

Det finns en oförmåga att politisera landet, möjligheterna och friheten som så många nämner som anledningen till att bo på landsbygden. Den som äger marken är central för möjligheterna på och av den, det återkommer många till. Samtidigt lyckas markägarna inte fångas upp i lokala offentligheter och begränsningarna som en bristfällig representation för med sig blir tydliga. I den utsträckning de fångas upp är frågor om deras mark diskursivt avgränsade som privata.

5.2.9 Land som livgivande

Landsbygden föreställdes en gång som en livgivande plats, med själva marken, landet och skogen i centrum för försörjning och liv (Li 2014). Användning av marken har gått från att vara en central del av föreställningen av landsbygden till en fråga som inte är möjlig att tala om. En deltagare konstaterar ”jag har ju sett det med att jord och skog inte kommer med.” Han menar att land har blivit bortkopplad från den lokala kontexten,

det finns andra pengar som kommer in i systemet när man tjänar pengar på industrin och sen köper man en skogsfastighet på något sätt.

Jag pratar med en kvinna som har kor på bete i kustbygden. Hon berättar om scouter som campar och om störningsmoment för hennes djur som dyker upp överallt. Någon information om aktiviteter som berör hennes marker eller om framtiden för hennes arrendeavtal får hon sällan. Hon är frånvarande i lokala offentligheter, och flera i bygden nämner henne med stor misstänksamhet.

En markägare uppe i skogsbygden ger inte mycket för statens regler och restriktioner, i synnerhet när det gäller byggande och strandskyddet. Han berättar en historia om några tyskar som skrämde bort en vacker fiskgjuse. Poängen han vill göra är fyrkantiga regleringar är en dålig strategi för att mätta ett behov av

naturskydd som han känner lika starkt för. Nu får han inte bygga något och han får inte se den vackra fiskgjusen. Kopplingen är kanske inte helt klar, men lokal kännedom och känsla för platsen skulle kunna vara erkända som argument i den politiska diskussionen om såväl bostäder som naturskydd, och skulle kunna vara än mer effektiva än att låta frågorna stelna i administrativa strukturer.

5.3 Den deliberativa dialogens potential

Koordineringen med kommunen och andra offentliga aktörer har upplevts som en väldigt viktig aspekt av projektet. Men något som varit mer överraskande för flera deltagare har varit betydelsen av själva dialogen inom gruppen, en deltagare berättar att:

det underlättar mycket om man ska ändra något eller om man vill något annat än det som är på gång.

Någon ser möjligheter ”att navigera i samhället för att få till saker på andras marker”. Sociala relationer kan etableras i lokalsamhället och den lokala offentliga sfären kan vidgas, det skapar möjlighet att göra saker tillsammans:

en sak som jag tycker är väldigt slående i de här mötena som vi har haft, det är ju att man får ett nätverk.

Hon utvecklar hur man genom processen kan hitta gemensamma intressen och hitta förutsättningar för

att göra saker som man inte trodde skulle vara möjligt förut. Så att det är det kan absolut vara möjligt att genomföra en relativt stor grej.

Det är en bra beskrivning av att lyckas politisera nya frågor, att flytta nya behov till den offentliga sfären.

5.3.1 Ömsesidigt perspektivtagande

När jag står och pratar med människor på ett café i Saxemara pratar oväntat många om hur mycket man uppskattar att höra ljuden och känna dofterna av naturen, eller av att se ett rådjur springa över vägen. I Eringsboda nämner någon att här händer det alltid något; jag tror att han ironiserar innan han utvecklar ett resonemang om djur- och växtlivets konstanta rörelse.

Vilket värde har naturen? Därmed råder diskursiv förvirring.

jag antar att landsbygdsutveckling syftar på människor, och samhället för människan, inte för naturen till exempel.

Det säger en mycket naturvårdsintresserad kvinna i en av processerna. Kvinnan menar att den har ett värde i sig själv, men det är ett perspektiv som är svårt för andra att ta till sig.

Så länge något är nära och småskaligt är det i det allmänna medvetandet inte bara bra, utan i princip okränkbart. Svenskt skogsbruk och lantbruk är bra för att det är svenskt. Det är bra för Sverige, bra för naturen, bra för alla djuren. Det bygger på felaktiga premisser. Det är också en väldigt känslig del av självbilden.

Perspektiv som inte erkänns blir väldigt svårt att ta upp till diskussion i en starkt konsensusorienterad diskussion. Det gör det också mycket svårt att göra frågorna politiska. Det skapar ett behov av diskursvidgande aktiviteter som går utanför själva konsensusbildningen, där aktion kan spela viktig roll (se Mouffe 2007). Det är viktigt att hitta ramverk inom vilka diskursvidgande aktiviteter kan ha en plats. Hon berättar att det är först när hon drar med sig någon ut i markerna och pekar och berättar som denne kan börja förstå,

alltså om jag fick fler med ut och bara liksom fick visa dem vad fint det är på vissa fläckar vad tråkigt det är på andra fläckar.

Hon anstränger sig för att få med sig det lokala utvecklingsrådet, men hon möter skepticism. Hennes argument blir inte till fullo erkända. Hon pratar om att det i localsamhället är svårt att göra någonting som inte ligger i allas egenintresse,

och det gör natur, fråga inte... Därför har jag ju personligen känt stort motstånd för folk känner det inte direkt på sig själv, att vi ska bevara den här gamla eken när jag kan ta ner den och få 1000 kr för den.

På ett av mötena med utvecklingsrådet i kvinnans bygd försöker hon nästan ursäktande argumentera för att vår plan inte bara behöver ta människans utvecklingsbehov i beaktande, utan också alla andra arters. Några månader senare frågar jag henne om varför det kändes som att hon bad om ursäkt.

Ja... men, jag pratar med folk som är markägare och när jag säger detta så är det samma som att säga att ni behöver kanske göra något annat på er mark som ni inte har tänkt på och som ni inte har kunskap om.

Naturvårdaren och markägaren har ibland problem att kommunicera kring sina olikheter. Experiment med extensivt vinterbete tolkas som att alla grönytor ska bli hästthagar, främjande av biologisk mångfald uppfattas som att en markägare inte håller efter sina ägor. Öppen konflikt är inte normativt accepterat, men om frågan undviks så misslyckas vi med att hantera uppenbart prioriterade intressen; alternativet är att försöka utforska konflikten.

Det här är det kanske tydligaste exemplet i processen där vi försöker närma oss ömsesidigt perspektivtagande i en svår fråga. Diskursiva skiljelinjer är svårhanterade, språket innehåller en serie element (se Laclau & Mouffe 1985), termer som är föremål för en kamp om betydelse. När man i en grupp inte är överens om betydelsen av element som bete, natur och skog kan diskussionerna bli svårnavigerade. Om markägaren förstår marken som en plats för virkesproduktion förstår han vägarna som logistik, skördaren som hjälpmedel och trädet som råvara. Om naturvårdaren förstår samma plats som boplats för arter förstår hon vägen som barriär, skördaren som något som förstör ekosystem och trädet som en boplats för massor av arter. Det är stora hinder att överbygga. Men det är en process som verkligen har potential att skapa utrymme i en offentlig sfär för frågor som kan vara svåra att ens föreställa sig som en gemensam angelägenhet under det dominerande narrativets tolkningsföreträde.

6. Avslutande diskussion

I den här uppsatsen har jag företagit mig att undersöka konstruktionen av landsbygdernas röster i relation till Ronneby kommun. Jag ville undersöka det jag observerat som en exkluderande konsensusbildning för att synliggöra hur den begränsar landsbygderna i en fri problemformulering. Som processledare deltog jag aktivt i att utforska dessa begränsningar inom ramen för lokala offentligheter i kommunens landsbygder.

6.1 Begränsande konsensusbildningar

Min studie bekräftar tidigare observationer av att lokalt ledd utveckling på landsbygderna tenderar att formas av såväl meta-styrning mot styrmål formulerade på policynivå (Bock 2019, Gunnarsdotter et al. 2016) som en byråkratisering och betoning på expertkunskaper i civilsamhället (Arora-Jonsson 2017). Effektivitet premieras på bekostnad av deliberation och lokalt meningsskapande när lokala utvecklingsgrupper legitimeras av att leverera landsbygdsutveckling (Cras 2017).

Jag bidrar med den här studien till en djupare insikt i konsensusbildningen i de lokala offentligheterna (se Cras 2017). Den konsensusbildande processen präglas av en avsaknad av konflikt. Det kan på ytan verka bekräfta idén att landsbygdernas underordnade perspektiv gentemot centralorten samlar lokalsamhället och legitimerar den gruppering som förmår leverera utvecklingsinitiativ (Herlitz 2000, Cras 2017). En legitimitet som förstärks av de lokala utvecklingsgruppernas olika former av partnerskap med kommunen och andra offentliga aktörer.

Det jag tycker mig se är att oviljan till konflikt är ett symptom på de lokala offentligheternas begränsningar. Konsensuskultur i lokala offentligheter förstärker etablerade strukturer (Arora-Jonsson 2017) och gynnar engagemanget i oproblematiska frågor som försköning och valborgsfirande, men begränsar möjligheterna att hantera högt prioriterade behov. De lokala utvecklingsgrupperna är effektiva i att leverera behovstillfredsställelse som inte svarar mot en representativ och fritt formulerad problembeskrivning, i min studie även kallad behovstolkning.

En del otillfredsställda aktörer söker vägar utanför de lokala offentligheterna medan många helt enkelt väljer att inte engagera sig överhuvudtaget. Oviljan att engagera sig samexisterar paradoxalt med upplevelser av att existentiella behov,

som att ha nära till skola och rimliga förutsättningar för mobilitet, är hotade. En förklaring till att otillfredsställda behov möts med passivitet är en attityd präglad av statsindividualism (se Berggren & Trägårdh 2007), där tilltron till det gemensamma samhällsprojektet hänger på en beroenderelation till staten där grundläggande behov är en rättighet i utbyte mot att man sköter sitt och betalar skatt. En annan förklaring är att den offentliga sfären, det vill säga sfären av vad som upplevs som gemensamma angelägenheter, är kraftigt begränsad. Avgörande delar av landsbygdernas behovstolkning upplevs inte som möjliga att påverka, med andra ord att politisera (se Mouffe 2000).

Konkret i Ronneby kommun är nedläggningen av bygdens kök en administrativ fråga och tillgången till attraktiva bostäder eller skapande av förutsättningar för biologisk mångfald en privat eller ekonomisk fråga. Gränserna för vad som är gemensamma angelägenheter och vad som regleras i isolerade sfärer är emellertid inte givna, utan diskursiva konstruktioner (Fraser 1990). I vissa fall är diskursiva begränsningar symptom på maktens tredje ansikte, där ett dominerande intresse upprätthåller en ideologisk föreställning om hur saker och ting är. I andra fall kan en konsensuskultur verka för att etablera och stärka normer om konfliktavvikande.

6.2 Deliberationens potential

Jag upptäcker att när förutsättningar skapas för ömsesidigt perspektivtagande (se Hallgren & Ljung 2004) kan frågor börja röra sig mellan sfärerna. Ett öde hus eller en gräsplätt kan bli en gemensam angelägenhet i den lokala offentligheten, och ett nedlagt kök kan bli en gemensam angelägenhet i den starka offentligheten på kommunal nivå. Lokala offentligheter som återvinner civilsamhällets funktion som röstbärare och motvikt till stat och näringsliv (se Harding 2012) kan spela den viktiga rollen att politisera frågor som är avgörande för fria behovstolkningar.

Den offentliga sfären i lokalsamhället behöver omfatta frågor som är viktiga för deltagarna, och deliberation behöver vara effektiv för att nå behovstillfredsställelse. Om konfliktlinjerna lämnas utanför diskussionen upplevs dialogen inte som nog relevant eller engagerande och behovstillfredsställelse söks individuellt. Individuell strävan kan ha viktiga diskursvidgande effekter i kraftigt beskurna frågor, men det bidrar inte till lokalsamhällets kollektiva förmåga att hantera konflikter genom att tillit och fördjupade relationer. Spretiga signaler från lokalsamhället till kommunen skadar också lokalsamhällets marginaliserade perspektiv att få genomslag gentemot överordnade kommunala styrprocesser.

Lokalsamhället är en känslig samhällsnivå där ”mina barn leker med dina barn” och gränser mellan privata och offentliga sfärer ständigt är närvarande i vardagen, därför behövs ett institutionellt ramverk för att kunna hantera konflikt på ett konstruktivt sätt (se Hallgren 2016). Det är genom konstruktiv konfliktantering som nya frågor kan politiseras.

6.3 Nya frågeställningar

Om erkännande av olika perspektiv i lokalsamhället är en viktig faktor för representativa och effektiva lokala offentligheter, är en annan möjligheten till lika deltagande. Avgörande för detta är att trösklarna sänks för deltagande. Jag ser flera exempel där representativitet i de lokala offentligheterna begränsar konsensusbildningen. I ett forum där markägaren saknas är marken privat och inte offentlig. Där kan större ansträngningar göras för att lyfta in fler perspektiv som lantbrukare, företagare, unga och invandrare. Det är ett villkor som lämnas till större delen utforskat i min studie.

En annan fråga som väcks i min studie, men som jag inte vidare utforskar i analysen, är koordinering av landsbygdernas behovstolkningar med kommunens styrprocesser. Idag fattar kommunen avgörande beslut om landsbygden endast grundat på sitt representativa mandat. Dialog i viktiga frågor kan ske mellan förvaltningen och lokalsamhälle i form av uttalanden i dagstidningen och överklaganden. Samma slutsatser som jag drar om den ömsesidigt perspektivtagande dialogen i lokalsamhället är möjligen giltiga även i relationen mellan lokalsamhälle och kommun. I den frågan är emellertid flera i studien inte uppmärksammade faktorer relevanta, som betydelsen av politiskt deltagande (se Herlitz 2017) och administrationens legitimitetsanspråk (se Rothstein 2018) och professionalisering (se Carleheden 2009). Dessa faktorer behöver undersökas vidare för att förstå relationen mellan kommun och lokalsamhällen.

Referenser

- Amcoff, J. (2012). Do Rural Districts Die When Their Schools Close?: Evidence from Sweden around 2000. *Educational Planning*. 20:3, 47-60.
- Amcoff, J., Möller, P. & Westholm, E. (2011). The (un)importance of the closure of village shops to rural migration patterns. *International Review of Retail Distribution & Consumer Research*. 21:2, 129-143.
- Arora-Jonsson, S. (2017). The realm of freedom in new rural governance: Micro-politics of democracy in Sweden. *Geoforum*. 79, 58–69.
- Avendal, C. (2021). Förhöjd vardaglighet: unga på landsbygden gör vardag. Diss. Lunds universitet
- Bacchi, C. & Eveline, J. (2010). Approaches to gender mainstreaming: What's the problem represented to be. I: *Mainstreaming politics: Gendering practices and feminist theory*. University of Adelaide Press. 111–138.
- Bauman, Z. (1998). *Globalization: the human consequences*. Polity
- Berggren, H. & Trägårdh, L. (2006). *Är svensken människa?: gemenskap och oberoende i det moderna Sverige*. Norstedt.
- Bock, B. B. (2019). Rurality and multi-level governance. I: Scott, M. et al. (red). *The Routledge companion to rural planning*. Routledge. 103-113.
- Brandt, D. & Westholm, E. (2006). *Statens Nya Geografi -Ansvarskommitténs Skriftserie*. Statens Offentliga Utredningar.
- Carleheden, M (2009). Är demokrati möjligt i komplexa samhällen? *Fronesis*. 29-30, 8-24.
- Cras, P. (2017). *Landsbygdssamhällets medborgarskap: en studie av organisering av service och infrastruktur i gränslandet mellan det ideella, kommersiella och politiska*. Diss. Sveriges lantbruksuniversitet.
- Cras, P. (2018). Service i framtidens landsbygdssamhällen. I: Syssner, J. (red.) *Nya visioner för landsbygden*. Linnefors förlag. 63-94.
- Davis, J.E. (2002). Narrative and Social Movements: The Power of Stories. I: Davis, J.E. (red) *Stories of Change: Narrative and Social Movements*. Suny Press. 3-22.
- Erlingsson, G. & Ödalen, J. (2013). How Should Local Government Be Organized? Reflections from a Swedish Perspective. *Local Government Studies*. 39(1), 22-46.
- Fraser, N. (1990). Rethinking the public sphere: a contribution to the critique of actually existing democracy. *Social Text*. 25/26, 56-80.
- Fraser, N. (2003). *Den radikala fantasin: mellan omfördelning och erkännande*. Daidalos.

- Fraser, N. (2018). *Recognition without ethics? The culture of toleration in diverse societies*. Manchester University Press
- Gkartzios, M., & Lowe, P. (2019). Revisiting neo-endogenous rural development. I: Scott, M. et al. (red). *The Routledge companion to rural planning*. 159-169.
- Gunnarsdotter, Y., Hansen, K., A. Stjernström & Waldenström, C. (2016). *Slututvärdering av det svenska landsbygdsprogrammet. Delrapport III Utvärdering av åtgärder för landsbygdsutveckling*. Jordbruksverket.
- Habermas, J. (2003 [1984]). *Borgerlig offentlighet: kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället*. Arkiv.
- Hallgren, L. & Ljung, M. (2005). *Miljökommunikation : aktörsamverkan och processledning*. Studentlitteratur
- Hallgren, L. (2016). Reframing conflict in natural resource management: Mutuality, reciprocity, and pluralistic agonism as dynamics of community constructivity and destructivity. I: Petersson et al. (red): *Environmental Communication and Community: Constructive and Destructive Dynamics of Social Transformation*. Routledge. 16-29.
- Harding, T. (2012). *Framtidens civilsamhälle: underlagsrapport 3 till Framtidskommissionen*. Statsrådsberedningen, Regeringskansliet
- Herlitz, U. & Arén, H. (2017). *Den första samhällsnivån: Lokal demokrati, planering och finansiering för en hållbar utveckling*. Hela Sverige ska leva
- Herlitz, U. (2000). *Platsideologi: bygderörelsen och demokratiska perspektiv i det postindustriella samhället*. Institutet för regionalforskning (SIR)
- Herlitz, U. (red.) (2024). *Lokalt inflytande. 21 goda exempel på samverkan civilsamhälle och kommuner*. Hela Sverige ska leva.
- Hornborg, A. (2021). *Kannibalernas maskerad: pengar, teknik och global rättvisa i antropocen*. Daidalos.
- Laclau, E. & Mouffe, C. (1985). *Hegemony & socialist strategy*. Verso
- Li, T.M. (2014). What is land? Assembling a resource for global investment. *Transactions of the Institute of British Geographers*. 39, 589-602.
- Lukes, S. (2005). *Power: a radical view*. London: Macmillan.
- Madden, R. (2017). *Being ethnographic: a guide to the theory and practice of ethnography*. SAGE.
- Montin, S. & Hedlund, G. (2009). Governance som interaktiv samhällsstyrning – Gammalt eller nytt i forskning och politik. I Hedlund, G & Montin, S (2009). *Governance på svenska*. Santérus Academic Press. 7-36.
- Mouffe, C. (2000) *Deliberative democracy or agonistic pluralism?* Political Science Series. 72.
- Mouffe, C. (2005) *On the Political*. Routledge.
- Mouffe, C. (2007). Artistic activism and agonistic spaces. *Art and research - A journal of ideas, contexts and methods*. 1(2).
- Morell, M. (2001). *Jordbruket i industrisamhället: 1870-1945*. Natur och kultur.
- Regeringen (2018). *Förordning (2018:152) om statsbidrag till socioekonomiskt eftersatta kommuner*.

- Robson, C. (2002). *Real world research: A resource for social scientists and practitioner-researchers*. Wiley-Blackwell.
- Ronneby kommun (2022). <https://www.ronneby.se/bygga-bo--miljo/nyheter-bygga-bo--miljo/nyhetsarkiv-bygga-bo--miljo/2022-03-11-fortsatta-investeringar-i-landsbygdens-forskoningsprojekt.html>
- Rothstein, B. (2003). *Sociala fällor och tillitens problem*. SNS Förlag.
- Rothstein, B. (2018). Välfärdsstat, förvaltning och legitimitet. I Dahlström, C. (red.) *Politik som organisation: förvaltningspolitikens grundproblem*. Sjätte upplagan. Studentlitteratur.
- Swedberg, R. (2000). *The Art of Social Theory*. Princeton University Press.
- Syssner, J. (2018). Visioner och visionslöshet - idéer om framtidens landsbygd. I: Syssner, J. (red.) *Nya visioner för landsbygden*. Linnefors förlag. 15-40.
- Tillväxtverket (2024) <https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/statistikochanalys/statistikomregionalutveckling/regionalaindelningar/staderochlandsbygder.1844.html>
- Trägårdh, L. (2013). *Den svala svenska tilliten: förutsättningar och utmaningar*. 1. uppl. SNS.
- Thuesen, A.A. & Andersen, P.T. (2021). Coordination of village plans and municipal rural and health policies - Can low-hanging fruit be picked? *Sociologia Ruralis*. 61(1), 190-211.
- Westholm, E. (2018). På landsbygden intet nytt? I: Syssner, J. (red.) (2018). *Nya visioner för landsbygden*. Linnefors förlag. 41-62.
- Westin, M. (2019). *Rethinking power in participatory planning: towards reflective practice*. Diss. Sveriges lantbruksuniversitet.
- Woods, M. (2011). *Rural*. Routledge

Populärvetenskaplig sammanfattning

Lokalsamhällen spelar en viktig roll för landsbygdernas utveckling. Landsbygdernas vilja och röst formuleras i konsensusbildningar som formellt är öppna och demokratiska men som formuleras i en begränsande relation till kommunen och som speglar en skev representation av upplevda behov. Syftet med den här studien har varit att söka begränsningar i hur konsensus kring bygdens utveckling konstrueras, och hur det hindrar bygden från en fri behovstolkning. Jag gavs möjlighet att i rollen som projektledare i Ronneby kommun forma förutsättningar för, och inifrån studera, konstruktionen av ”bygdens röst”. Jag observerar att lokalsamhällena har varit begränsade i sin förmåga att politisera sina behovstolkningar. Kommunens styrande perspektiv på lokal utveckling, en konsensuskultur i lokala utvecklingsgrupper och en begränsad möjlighet att fritt formulera behov har bidragit till marginalisering av lokala perspektiv. I dialogsituationen vi tillsammans konstruerar inom ramen för projektet upptäcker jag tecken på hur ömsesidigt perspektivtagande kan öppna upp för deliberation av högt prioriterade behov som tidigare har undvikts i rädsla för konflikt. När upplevda behov kan hanteras i lokala sociala och ekonomiska relationer, stärks förmågan att hantera målkonflikter kring förvaltning av naturresurser och till hållbar utveckling.

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.